

**VI. Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu:
Sosyo-Politik Yönleriyle Orta Doğu'da Değişim
(18 Mayıs 2021, Çevrimiçi): Özetler**

&

**VI. International Middle East Symposium:
Socio-Political Change in the Middle East
(May 18th, 2021, Online): Summaries**

Editörler / Editors:

Arş. Gör. / Res. Asst. Onur KAYA

Dr. Öğr. Üyesi / Asst. Prof. Dr. Keisuke WAKIZAKA

İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları

Istanbul Gelisim University Press

2021

İstanbul Gelişim Üniversitesi (İGÜ) Yayın Kurulu'nun 07.07.2021 tarih ve 2021/02 sayılı toplantısında alınan 2021/02-1 numaralı karar, İGÜ Yayın Kurulu Başkanlığı'nın 08.07.2021 tarih ve 65460130-824.99-14941 sayılı yazısı ile İGÜ Yönetim Kurulu'nun 12.07.2021 tarihinde yapılan 2021/13 numaralı toplantısında alınan 03 numaralı karar uyarınca Üniversitemiz Yayınevi tarafından yayımlanmasına karar verilmiştir.

© İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları
© Istanbul Gelisim University Press

**Her hakkı saklıdır.
All rights reserved.**

2021

Sertifika No: 47416

ISBN NO: 978-605-4827-78-7

İGÜ Yayınları; 85

Yayına Hazırlayan:
Ahmet Şenol ARMAĞAN

Kapak Tasarımı:
Selen DEMİRBAŞ

İstanbul Gelişim Üniversitesi Yayınları

Adres: Rektörlük Binası-Cihangir Mah. Şehit Jandarma Komando Er Hakan Öner

Sok. No: 1 34310 Avcılar / İstanbul / TÜRKİYE

Telefon: +90 212 422 70 00 / 350

Belgeç: +90 212 422 74 01

E-posta: iguyayinlari@gelisim.edu.tr

Ağ sayfası: www.gelisim.edu.tr

Facebook: iguyayinlari

Twitter: IGUYayinlari

KURULLAR / BOARDS

ONUR KURULU

Abdulkadir GAYRETLİ - İstanbul Gelişim Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı

Prof. Dr. Burhan AYKAÇ - İstanbul Gelişim Üniversitesi Rektörü

AKADEMİK KOORDİNATÖRLER

Doç. Dr. Yavuz ÇİLLİLER - İstanbul Gelişim Üniversitesi, İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı

Doç. Dr. Emine AKÇADAĞ ALAGÖZ- İstanbul Gelişim Üniversitesi, İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Emre GÜNDOĞDU- İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dr. Muhammed ADİL – TASCA ve İstanbul Gelişim Üniversitesi

BİLİM VE DANIŞMA KURULU

Prof. Dr. Şenol DURGUN - İstanbul Gelişim Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Prof. Dr. Aydın BAŞBUĞ (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)

Prof. Dr. Cengiz ANIK (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Vahdettin ENGİN (Marmara Üniversitesi)

Prof. Dr. Fatih SARIOĞLU (İstanbul Medeniyet Üniversitesi)

Prof. Dr. Gonca BAYRAKTAR DURGUN (Hacı Bayram Veli Üniversitesi)

Prof. Dr. Hacı DURAN (İstanbul Aydın Üniversitesi)

Prof. Dr. Harun GÜMRÜKÇÜ (Antalya Bilim Üniversitesi)

Prof. Dr. Hasan OKTAY (Makedonya Uluslararası Vizyon Üniversitesi)

Prof. Dr. İbrahim AOUBE (U.S.A University of Hawaii)

Prof. Dr. İlhan AKSOY (Samsun 19 Mayıs Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet HACISALİHOĞLU (Yıldız Teknik Üniversitesi)

Prof. Dr. Mehmet Ali ÇAKMAK (Gazi Üniversitesi)

Prof. Dr. Mustafa DELİCAN (İstanbul Üniversitesi)
Prof. Dr: Nasuh USLU (İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi)
Doç. Dr. Muharrem EKŞİ (Kırklareli Üniversitesi)
Doç. Dr. Abdilaziz KALBERDİEV (Kırgızistan Oş Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. Akhmet A. YARLYKAPOV (Rusya Federasyonu Rusya Bilimler Akademisi)
Doç. Dr. Ayşegül SONCU (Marmara Üniversitesi)
Doç. Dr. Emre ATEŞ (İstanbul Üniversitesi)
Doç. Dr. Elmira MURATOVA (Kırım Akmescit Taurida National V. I. Vernodsky Üniversitesi)
Doç. Dr. Gülsen KAYA OSMANBAŞOĞLU (Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi)
Doç. Dr. Igor Leonidovich ALEXEEV (Rusya Humanitar Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM (Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Recep REHİMLİ (Azerbaycan Academy of Public Administration)
Doç. Dr. Rufat SATTAROV (Almanya Berlin Freie University)
Doç. Dr. Samaghan MYRZAİBRAİMOV (Kırgızistan Oş Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. Seyfi YILDIRIM (Ankara Hacettepe Üniversitesi)
Doç. Dr. Timur KOZUKULOV (Kırgızistan Oş Devlet Üniversitesi)
Doç. Dr. Alper MUMYAKMAZ (Bozok Üniversitesi)
Doç. Dr. Ceren UYSAL OĞUZ (Akdeniz Üniversitesi)
Doç. Dr. Hatice MUMYAKMAZ (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Doç. Dr. Oğuzhan BİLGİN (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi)
Doç. Dr. Ömer Faruk CANTÜRK (Gazi Üniversitesi)
Doç. Dr. Semra BOĞA (Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ertuğrul ERYÜCEL (Hitit Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gökberk YÜCEL (Amasya Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Gülçin EROKSAL ÜLGER (Yozgat Bozok Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Tayfun ÜSTÜN (Erzurum Atatürk Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Ramazan İZOL (Akdeniz Üniversitesi)
Dr. Öğr. Üyesi Vedat Akman (İstanbul Beykent Üniversitesi)

İDARİ KOORDİNATÖR

Gizem ELLİ- İstanbul Gelişim Üniversitesi Kurumsal İletişim Müdürü

MEDYA KOORDİNATÖRÜ

Saygı ÜNLÜ – İstanbul Gelişim Üniversitesi Medya Koordinatörü

ORGANİZASYON KOMİTESİ BAŞKANI

Prof. Dr. Kürşat YALÇINER – İstanbul Gelişim Üniversitesi İktisadi İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı

ORGANİZASYON KOMİTESİ

Prof. Dr. İzzet GÜMÜŞ – İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Doç. Dr. Annamaria CSISZER- İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Doç. Dr. Fatih Fuat TUNCER- İGÜSAM Müdür Yardımcısı, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Cem İsmail SAVAŞ- İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Viktoriia DEMYDOVA- İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Hayriye Asena DEMİRER- İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Keisuke WAKIZAKA- İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi İdlir LİKA - İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Dr. Öğr. Üyesi Fırat DEMİRKOL - İGÜSAM Üyesi, İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

SEKRETARYA

Arş. Gör. Onur KAYA- İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Arş. Gör. Elif ŞAHİN- İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Arş. Gör. Güçlü KÖSE- İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

Arş. Gör. Merve AKBAYIR- İGÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü

BAŞKAN'IN ÖNSÖZÜ

Orta Doğu'nun politik, kültürel, stratejik ve tarihi önemi XXI. yüzyılda bölgedeki uluslararası güç mücadeleleri ile etnik ve mezhep temelli çatışmaların merkezi haline gelmesi nedeniyle hızla artmıştır. Orta Doğu bölgesi devam eden çatışmalar, istikrarsızlık ve bölgedeki güç dengelerinin değişmesinden dolayı sürekli olarak siyasi, ekonomik ve sosyal bir dönüşüme uğramaktadır. Dolayısıyla bölgede yaşanan gelişmeleri daha iyi analiz edebilmek ve yorumlayabilmek için bu değişim dinamiklerini anlamak son derece elzemdir. Önemli bir bölgesel aktör olarak Türkiye, Orta Doğu üzerinden uluslararası sosyal, kültürel, politik ve bilimsel işbirliğini geliştirmek için ciddi bir sorumluluk üstlenmektedir. Bu amaç doğrultusunda, 2014 yılından beri İstanbul Gelişim Üniversitesi, Orta Doğu'da çalışan farklı disiplinlerin temsilcilerini bir araya getirmektedir.

“Sosyo-Politik Yönleriyle Orta Doğu'da Değişim” konulu VI. Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu, yukarıda belirtilen amaç doğrultusunda 18 Mayıs 2021 tarihinde çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Etkinliğe ABD, Irak, Rusya, Bangladeş, Tunus, İspanya, Cezayir, İran, Azerbaycan ve Türkiye'den çok sayıda araştırmacı katılmıştır. Sempozyum, Türk-Arap Ekonomik ve Stratejik İşbirliği Kurumu (TASCA) ortaklığıyla İstanbul Gelişim Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü ve İGU Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi (İGUSAM) tarafından düzenlenmiştir. Altı oturumdan oluşan Sempozyumda Türkçe ve İngilizce dillerinde bildiriler sunulmuştur.

İstanbul Gelişim Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Burhan AYKAÇ'a, Türk-Arap Ekonomik ve Stratejik İşbirliği Kurumu (TASCA) Başkanı Dr. Muhammed ADİL'e, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kürşat YALÇINER'e, Sempozyum Koordinatörü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Doç. Dr. Yavuz ÇİLLİLER'e, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne ve İGÜ Stratejik Araştırma Merkezi'ne (İGÜSAM) teşekkür ederim.

Son olarak, davetimizi geri çevirmeyen ve etkinliğe katkıda bulunan tüm akademisyenlere özel teşekkürlerimi sunarım.

Abdulkadir GAYRETLİ
İstanbul Gelişim Üniversitesi
Mütevelli Heyeti Başkanı

PRESIDENT'S PREFACE

In the XXI century, political, cultural, strategical, and historical importance of the Middle East have grown sharply as it has become a central of international power struggles, ethnic and sectarian conflicts. Middle East region is constantly undergoing a political, economic, and social change due to ongoing conflicts, instability, and constant change in the balance of power in the region. Therefore, it is essential to understand these dynamics of change in order to better analyze and interpret the developments in the region. As an important regional actor, Turkey assumes a serious responsibility to foster international, social, cultural, political, and scientific cooperation through the Middle East. For this reason, the members of Istanbul Gelisim University family have been making an effort to bring together representatives of different disciplines studying Middle East since 2014.

The VI. International Middle East Symposium: Socio-Political Change in the Middle East was held online on May 18, 2021, in line with the above-mentioned purpose. Many researchers from USA, Iraq, Russia, Bangladesh, Tunisia, Spain, Algeria, Iran, Azerbaijan and Turkey participated in the event. The symposium was organized by Istanbul Gelisim University Political Science and International Relations Department and Istanbul Gelisim Universtiy Political and Social Research and Application Center (IGUSAM) in collaboration with the Turkish-Arab Economic and Strategic Cooperation Agency (TASCA). The symposium consisted of six sessions and papers were presented in Turkish and English.

I would like to thank to Prof. Dr. Burhan AYKAC; Rector of Istanbul Gelisim University, Dr. Muhammed ADIL; President of the Turkish-Arab Economic and Strategic Cooperation Agency (TASCA), Prof. Dr. Kursat YALCINER; Dean of the Faculty Economics, Administrative and Social Sciences, Assoc. Prof. Dr. Yavuz CILLILER; Symposium Coordinator and the Head of the Department of Political Science and International Relations, and IGU Strategic Research Center (IGUSAM).

Finally, I would like to give my special thanks to all academicians who accepted our invitation and contributed to the event.

Abdulkadir GAYRETLI
Istanbul Gelisim University
Chairman of the Board of Trustees

REKTÖR'ÜN ÖNSÖZÜ

Orta Doğu'da yaşanan siyasi, sosyal ve kültürel gerilimler uluslararası siyasetin gündemini dün olduğu gibi bugün de yoğun olarak meşgul etmektedir. Bölgede 2010 yılı itibariyle başlayan halk isyanları, var olan kaotik yapının daha da karmaşık bir hal almasına sebebiyet vermiştir. Söz konusu isyanlarda vaat edilen demokratik dönüşüm ise bir süre sonra yerini bitmeyen iç savaflara, derinleşen anlaşmazlıklara ve bölgesel güç mücadelelerine bırakmıştır. Bu durum sadece bölgesel güçlerin değil küresel güçlerin de Orta Doğu'da yaşanan gelişmelere müdahil olması ile burada istikrar ve barışın teminini oldukça zor hale getirmiştir. Yaşanan değişimler tarihsel açıdan siyasal ve sosyal gelişmelerin yeniden ele alınmasını ve mevcut iç ve dış dinamiklerin yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır. Zira son günlerde Filistin halkının yaşadığı zulüm ve İsrail saldırganlığının bölge halkları üzerinde yarattığı etki bu durumun ne kadar elzem olduğunu göstermektedir.

Bu doğrultuda “Sosyo-Politik Yönleriyle Orta Doğu'da Değişim” temasıyla altıncısı düzenlenen İstanbul Gelişim Üniversitesi Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu, 18 Mayıs 2021 tarihinde gerçekleşmiş ve Filistin'e ithaf olunmuştur. Pandemi sebebiyle bu yıl çevrimiçi olan ve ileriki yıllarda daha fazla katılımcıyla yüz yüze düzenlenmesi planlanan bu sempozyum, Orta Doğu coğrafyasının daha iyi anlaşılmasına ve gelecekte bölgede barışın inşa edilmesine önemli katkılar sağlayacaktır.

Altı yıllık birikimiyle, bölgenin politik, ekonomik, toplumsal ve kültürel dinamiklerindeki dönüşümleri inceleyen ve farklı konu başlıkları altında zengin tartışmaların gerçekleştirilmesine öncülük eden Orta Doğu Sempozyumu için İstanbul Gelişim Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Sayın Abdulkadir GAYRETLİ'ye, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kürşat YALÇINER'e, Sempozyum Koordinatörü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Doç. Dr. Yavuz ÇİLLİLER'e, Türk-Arap Ekonomi ve Stratejik İşbirliği Derneği (TASCA) Başkanı Dr. Muhammed ADİL'e ve emeği geçen tüm Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyeleri ve öğrencilerine teşekkürlerimi sunuyorum.

Prof. Dr. Burhan AYKAÇ

Rektör

RECTOR'S PREFACE

Political, social, cultural tensions in the Middle East have been occupying the agenda of international politics for a long time. The uprisings that started in the region in 2010 led to the current chaotic structure to become more complex. The “promised” democratic transformation gave way to endless civil wars, deepening conflicts and regional power struggles after a while. This situation has made it very difficult to ensure stability and peace in the region, as not only regional powers but also global powers are involved in the developments in the Middle East. These changes make necessary to reconsider political and social developments from a historical perspective and to re-evaluate existing internal and external dynamics. Latest oppressions faced by the Palestinian people and the impact of Israel’s aggression on the people of the region show the importance of this necessity.

Within this context, the VI. International Middle East Symposium organized with theme of “Socio-Cultural Change in the Middle East”, was held on May 18, 2021, and has been dedicated to Palestine. This year, the symposium was held online due to the pandemic and is planned to be held face to face with more participants in coming years. The symposium is expected to make significant contributions to a better understanding of the Middle East geography and to the process of building peace in the region in the future.

With its six years of experience, this international Middle East Symposium examines the transformations in the political, economic, social and cultural dynamics of the region and leads to productive discussions along with several different issues. For this reason, I would like to thank to Abdulkadir GAYRETLI, Chairman of the Board of Trustees of Istanbul Gelisim University; Prof. Dr. Kursat YALCINER, Dean of the Faculty of Economics, Administrative and Social Sciences, Assoc. Prof. Dr. Yavuz CILLILER, Symposium’s Coordinator and the Head of the Department of the Political Science and International Relations; Dr. Muhammed ADIL, President of Turkish-Arab Economic and Strategic Cooperation Association (TASCA) and all faculty members and students of the department of Political Science and International Relations for their efforts.

Prof. Dr. Burhan AYKAC
Rector

DEKAN'IN ÖNSÖZÜ

Kadim imparatorlukların coğrafyası ve dünyanın en eski medeniyetlerinin beşiği olan Orta Doğu, antik çağlardan bu yana stratejik ve ticari önemi ile büyük güçler için bir çekim alanı olmuştur. Fakat Orta Doğu'nun bu cazibesi beraberinde bu kadim coğrafyanın bir rekabet sahasına dönüşmesine de neden olmuştur. Bölgenin geleceğinde söz sahibi olmak isteyen bölgesel ve küresel güçler ise çıkar odaklı müdahaleleri ile Orta Doğu'nun zaten mevcut karmaşık yapısını daha içinden çıkılmaz, mukavim bir sorunsal haline getirmişlerdir. Öyle ki II. Dünya Savaşı'ndan bu yana yaşanan en büyük insanlık krizi olan Suriye İç Savaşı, Arap Baharı sürecinde ortaya çıkmıştır. Arap Baharı, Arap kışına dönüşmüş, Filistin'de ve bölgede yaptığı tüm hukuksuzluklar ve terör doğrultusunda karşısında duracak bir gücün kalmadığı İsrail için gelişmeler "İsrail Baharı"nı başlatmıştır. Kurgulanmış algıların nasıl ve kimlere hizmet ettiği gün geçtikçe daha da açığa çıkmış ve bölgenin kendi dinamikleriyle yeniden okunması zorunlu hale gelmiştir. Bu yüzden özellikle Türkiye ve bölge ülkeleri için bölge sorunlarına yönelik yeni yaklaşımlar ve kapsamlı analizlere tarihte hiç olmadığı kadar ihtiyaç duyulmaktadır.

İşte bu yüzden İstanbul Gelişim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler bölümünün İGÜSAM işbirliği ile bu yıl "Sosyo-Politik Yönleriyle Orta Doğu'da Değişim" temasıyla altıncısını düzenlediği VI. Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu, bölgenin dinamiklerini daha iyi anlamak ve mevcut sorunlara çözüm üretmek amacı ile farklı ülkelerden çok sayıda bilim insanı, uzman ve araştırmacıyı 18 Mayıs 2021 tarihlerinde bir araya getirmiştir. Ülkemiz ve Orta Doğu coğrafyası için son derece önemli olan bu sempozyumun gerçekleştirilmesine olanak sağlayan İstanbul Gelişim Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Sayın Abdulkadir GAYRETLİ'ye, İstanbul Gelişim Üniversitesi Rektörü Sayın Prof. Dr. Burhan AYKAÇ'a, Sempozyum Koordinatörü ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı Doç. Dr. Yavuz ÇİLLİLER'e ve emeği geçen tüm Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyelerine teşekkürlerimi sunuyorum. Bildirilerin bu alanda çalışan tüm araştırmacı ve akademisyenlere faydalı olmasını temenni ediyorum.

Prof. Dr. Kürşat YALÇİNER
İGÜ İİSBF Dekanı

DEAN'S PREFACE

The geography of ancient empires and the cradle of the world's oldest civilizations, the Middle East has been a center of attraction for great powers with its strategic importance since ancient times. However, this attraction has also caused this ancient geography to turn into a field of competition. The regional and global powers, who want to have a say in the future of the region, have turned the already existing complex structure of the Middle East into an inextricable and durable problem with their interest-oriented interventions. Such that, Syrian civil war, the biggest humanitarian crisis since the Second World War, emerged in the process of the Arab Spring. The Arab Spring has turned into an "Arab Winter", the developments for Israel, where there is no power left to stand against all the unlawfulness and terror in Palestine and the region, have started the "Israeli Spring". How and to whom the constructed perceptions serve has become clearer day by day and it has become necessary to reread the region with its own dynamics. Therefore, new approaches and comprehensive analysis on regional problems are needed more than ever before, especially for Turkey and the countries in the region.

That's why the VI. International Middle East Symposium, organized this year with the theme of "Socio-Political Change in the Middle East", by Istanbul Gelisim University, Department of Political Science and International Relations in cooperation with IGUSAM, aimed at understanding the dynamics of the region and finding solutions to current problems and brought together many scientists, experts and researchers from different countries on May 18, 2021. I would like to thank to Abdulkadir GAYRETLI, the Chairman of the Board of the Trustees of Istanbul Gelisim University, Prof. Dr. Burhan AYKAC; Rector of Istanbul Gelisim University, Assoc. Prof. Dr. Yavuz CILLILER; Symposium's Coordinator and the Head of the Department of the Political Science and International Relations and to all members of the Political Science and International Relations Department who contributed to the organization of this symposium. I hope that the presented papers will be useful to all researchers and academicians studying on this field.

Prof. Dr. Kursat YALCINER
Dean of the Faculty of Economics,
Administrative and Social Sciences

AKADEMİK KOORDİNATÖR'ÜN ÖNSÖZÜ

Arap Baharı ile küresel projelerin sahnelenmeye devam edildiği Orta Doğu bölgesinin, 'bitmeyen bahar' sonrası durumu, günümüz uluslararası siyasetinin en tartışmalı konularından biridir. Bölgenin söz konusu siyasal, ekonomik ve sosyal dinamizmi, bölgesel araştırmalara büyük önem veren İstanbul Gelişim Üniversitesi'ni, her yıl Orta Doğu sorunlarının akademik düzeyde mercek altına alındığı bir sempozyum düzenlemeye teşvik etmiştir. Bu yıl altıncısı düzenlenen "Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu"nun teması: "Sosyo-Politik Yönleriyle Orta Doğu'da Değişim"dir.

VI. Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu pandemi nedeniyle çevrimiçi olarak 18 Mayıs'ta gerçekleştirilmiştir. Sempozyum, Türk-Arap Ekonomik ve Stratejik İşbirliği Kurumu (TASCA) ortaklığıyla İstanbul Gelişim Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi ve Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü tarafından düzenlenmiştir. Sempozyumda ABD, Azerbaycan, İspanya, Cezayir, Kırım, Rusya, İran, Bangladeş ve Türkiye'den araştırmacılar Türkçe ve İngilizce dillerinde bildirimlerini sunmuşlardır.

İstanbul Gelişim Üniversitesi Mütevelli Heyeti Başkanı Abdulkadir GAYRETLİ'ye, İstanbul Gelişim Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Burhan AYKAÇ'a, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi Dekanı Prof. Dr. Kürşat YALÇINER'e; Türk-Arap Ekonomik ve Stratejik İşbirliği Kurumu (TASCA) Başkanı Dr. Muhammed ADİL'e; Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'ne; İGÜ Siyasal ve Sosyal Araştırmalar Uygulama ve Araştırma Merkezi (İGÜSAM) ve etkinliğe katkıda bulunan tüm akademik personele şükranlarımı sunarım. Ayrıca, değerli katkılarından dolayı tüm katılımcılara teşekkür ederim.

Doç. Dr. Yavuz ÇİLLİLER

Akademik Koordinatör

VI. Uluslararası Orta Doğu Sempozyumu

İstanbul Gelişim Üniversitesi

Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler

Bölüm Başkanı

ACADEMIC COORDINATOR'S PREFACE

The Middle Eastern region, which continued to be the scene of global projects with the advent of the Arab Spring, still presents itself with its “never-ending post-Spring” status as one of the most hotly debated issues in current international politics. In light of the region’s political, economic, and social dynamism, driven by the importance it attaches to regional studies, İstanbul Gelisim University each year organizes Symposiums where different problems related to the Middle East are debated from an academic perspective. The theme of the 6th International Symposium of the Middle East was: “Socio-Political Change in the Middle East”.

The VI. International Middle East Symposium was held on May 18th, online due to pandemic. Symposium was organized by the Strategic Research Center of İstanbul Gelisim University in partnership with the Turkish-Arabic Economical and Strategical Cooperation Institution (TASCA). In Symposium, researchers from the U.S., Azerbaijan, Spain, Algeria, Crimea, Russia, Bangladesh, and Turkey presented their studies in Turkish and English languages.

I would like to express my special gratitude to Abdulkadir GAYRETLI, Chairman of the Board of Trustees of İstanbul Gelisim University, Rector of İstanbul Gelisim University Prof. Dr. Burhan AYKAC, Dean of Economics, Administrative and Social Sciences Faculty Prof. Dr. Kursat YALCINER, President of Turkish-Arabic Economic and Strategic Cooperation Institution (TASCA) Dr. Muhammed ADIL, Department of Political Science and International Relations; Strategic Research Center of IGU (IGUSAM), and to all academic staff that contributed to the event. Additionally, I would like to thank all participants for their valuable contributions.

Assoc. Prof. Dr. Yavuz CILLILER
The Academic Coordinator
VI. International Middle East Symposium
İstanbul Gelisim University
Head of the Department of the
Political Science and International Relations

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

	<u>Page</u>
<i>KURULLAR / BOARDS</i>	<i>iii</i>
<i>BAŞKAN'IN ÖNSÖZÜ</i>	<i>vii</i>
<i>PRESIDENT'S PREFACE</i>	<i>viii</i>
<i>REKTÖR'ÜN ÖNSÖZÜ</i>	<i>ix</i>
<i>RECTOR'S PREFACE</i>	<i>x</i>
<i>DEKAN'IN ÖNSÖZÜ</i>	<i>xi</i>
<i>DEAN'S PREFACE</i>	<i>xii</i>
<i>AKADEMİK KOORDİNATÖR'ÜN ÖNSÖZÜ</i>	<i>xiii</i>
<i>ACADEMIC COORDINATOR'S PREFACE</i>	<i>xiv</i>
<i>İçindekiler / Contents</i>	<i>xv</i>

BİLDİRİLER / PROCEEDINGS

The Unfolding Regional Situation in West Asia and North Africa in the Context of Global Capitalist Crisis

İbrahim G. AOUDE 1

Race and Imperial Anxiety; Re-Conceptualizing America's War on Iraq

Yousef K. BAKER 3

Socio-Political Changes in the Middle East and Their Impact on the Iraqi Resistance Literature

Dhiffaf Ibrahim AL-SHWILLAY 4

Russian View on Turkey's Involvement in the Syrian Conflict

Sergey TRETAK 6

The Syrian Refugee Crisis: Adverse Childhood Experiences and Education of Refugee Children	
<i>William MOSIER</i>	8
Spatial Profanation of Lebanese Sectarianism: Al-Nur Square and the 17 October 2019 Protests	
<i>Hiba GHANEM</i>	12
Shia Crescent in Lebanon: Fluctuating Relation Between Iran and Hezbollah	
<i>Murat TINAS</i>	14
Critical Analysis of Religion in Politics: A Case Study of Bangladeshi Politics	
<i>Ananda Kumar BISWAS</i>	17
Effect of Climate Change on the Social and Economic Situation in the African Region: The Case of Tunisia	
<i>Nissaf KARBOUT</i>	19
A Reflection on the Maritime Delimitation Issues in the Levant: The Case of Palestine, Lebanon and Syria and Israel	
<i>Rabia M'Rabet TEMSAMANI</i>	22
The Role of Military in the State Building Process: A Comparative Analysis of the Post-Arab Uprisings Period in Tunisia and Libya	
<i>Ferial MENAIFI</i>	24
Transformation of Political Islam Discourse in the Post-Corona Pandemic: Foundations and Structure	
<i>Arash BEIDOLLAHKHANI</i>	27

Consequences of the US Withdrawal and Its Impact on Construction Afghan Political System	
<i>Arash BEIDOLLAHKHANI and Edriss RASA</i>	30
Türkiye'nin Libya Politikalarında Bir Hafıza Durağı: Trablusgarb Müdafaası	
<i>Gökberk YÜCEL</i>	32
Orta Doğu'nun Yeni Gücü Türkiye'ye Karşı Batı-Rusya İşbirliği	
<i>Faik ELEKBERLİ</i>	35
Doğu Akdeniz'de Yaşanan Gelişmeler Işığında Türkiye-İsrail İlişkilerinde Süreklilik ve Değişim	
<i>Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI</i>	37
Çin'in Orta Doğu'da Maske / Aşı Diplomasisi	
<i>Selin M. BÖLME</i>	39
Uluslararası Siyasette Arap Birliği'nin Dönüşümü: İsrail Karşıtlığından İran Karşıtlığına	
<i>Keisuke WAKIZAKA</i>	42
Arap Baharı'nın Ardından: Arap Baharı Post-Kolonyal Dönemin Sonu Muydu?	
<i>Suat AYHAN</i>	44
Güney Kafkasya ve Orta Doğu'da Bölgesel Mücadele	
<i>Samir HUMBETOV</i>	46
Müslüman Toplumlarda Dini Radikalizmin Değişen Düşman Tasavvuru	
<i>Nurullah ÇAKMAKTAŞ</i>	49

Göç Olgusunun Klasik ve Modern Arap Edebiyatındaki Yansımaları	
<i>Esat AYYILDIZ</i>	51
Türk-İslam Düşüncesinde Birey Kavramı	
<i>Fırat DEMİRKOL</i>	54
İran-İrak Savaşı Sonrasında Güney Azerbaycan Türkçülük Harekâtının Siyasal Kültür Dönüşümü	
<i>Celal RUŞEN</i>	56
2. Karabağ Savaşı Döneminde İran'ın Kafkasya Politikası	
<i>Elnur KELBIZADEH</i>	58

The UNFOLDING REGIONAL SITUATION in WEST ASIA and NORTH AFRICA in the CONTEXT of GLOBAL CAPITALIST CRISIS

Ibrahim G. AOUDE*

In this speech I will attempt to lay out an estimate of the macro regional political situation. A brief discussion of the method that will be followed, is in order. Consequently, I will focus in this speech on describing, then analyzing, general regional political trends, based on macro events taking place. Analysts would be remiss if their rendition of events is confined to descriptions without considering the consequences of those events on the populations they directly or indirectly affect. Finally, it is essential to locate the region in the global context in which it actually resides.

The above leads us to introduce the current international situation replete, as it is, with competition, rivalry and animosity among multiple international state actors. Global politics is in a state of flux, as it appears to be transforming from a unipolar to a multipolar international system. The myriad flashpoints, wars, conflicts, and crises of all sorts are readily apparent around the globe. The United States (US), the most powerful global political, economic and military state actor, seems to have its clutches on global affairs, given its 700 or more military bases and installations across the globe and its huge economic and financial power.

However, recent events, especially since the onset of COVID-19, indicate a slippage in the influence (not power) of the US in the global political economic arena. In this speech I will argue that US power (soft, military, political, economic, and financial) has relatively declined. Realizing its predicament, the US, has been hard at work to prevent further sliding in its dominant global position and, consequently, retain its global dominance.

It is in this context that recent developments in West Asia and North Africa have emerged over the past 20 years. Those regions are extremely critical for rivalry and animosity among the US, the Russian Federation, and China as well as for regional states such as Iran, Turkey, the settler-colonial Zionist entity in occupied Palestine, Saudi Arabia, Syria, and Iraq, among others. Some examples to demonstrate the thrust of the regional argument and its integral connections with the global situation extant will be the Palestinian struggle for liberation, US-Iranian relations since the 2015 nuclear deal, Turkey's regional role since the Russian direct military operations in Syria of September 30, 2015, Zionist regional machinations, and the US-Saudi war on Yemen since March 2015.

---

* Prof. Dr., Ethnic Studies at the University of Hawai'i—Mānoa and Editor of Arab Studies Quarterly, Hawai'i, USA. E-mail: aoude@hawaii.edu

Uprisings, struggles for liberation, US-led invasions, US-engineered wars to topple regimes and disintegrate sovereign states, US sanctions on states, organizations, and individuals, all make West Asia and North Africa essential theaters of war for the US, given their proximity to the Russian Federation and China, which has borders with Afghanistan.

US bases and installations in West Asia are proof that the US would not easily withdraw from the region and forsake the Zionist entity in occupied Palestine, its main tool in keeping the Arab world divided. A critical US strategic goal is to prevent the Southern and Eastern Mediterranean states to turn towards the Russian Federation and China.

While it appears that the Biden administration is working for regional peace, the fact of the matter is that its goal is global domination. Given the economic, military, and political power of its international and regional rivals and enemies, it would be difficult for the US to achieve its goal of global domination. The war danger, therefore, haunts not only those regions, but also the world.

Keywords: West Asia and North Africa, Global capitalism, United States, Russian Federation, China, Iran, Turkey, Saudi Arabia

RACE and IMPERIAL ANXIETY; RE-CONCEPTUALIZING AMERICA'S WAR on IRAQ

Yousef K. BAKER*

The war on Iraq as part of the greater “war on terror” is a key period shaping the 21st century American state as it struggled with a political crisis of legitimacy and an economic crisis of overaccumulation. This paper argues that the 2003 war was not about Iraq but rather about American anxieties. In the post-Cold War era, the U.S. does not face any serious threats, but its politics are built on the specter of imminent existential threats. The specter functions to give cover for a neoliberal state that has backed away from social welfare as it ramps up its Social control capabilities. I examine the policies of the occupation as well as how American policy makers and soldiers talked about the war to describe how racialized militarization as an economic circuit, political project, and a social affect is a central place around which the neoliberal state is organized. The paper shows how the war on Iraq maintained and furthered already existing processes of racialization in Iraq and the United States. To trace this argument the paper focuses on three issues and examines their importance in both the US and Iraq: 1) the role of neoconservative ideas emerging out of racial resentment; 2) neoliberal Social experimentation and the pathologization of underdevelopment; and 3) the ratcheting up of regimes of surveillance and policing. The paper concludes by arguing that this is evidence of American foreign policy stemming from the contradictions, crises, and anxieties of American power as opposed to the perceived problems of the targets of those policies.

Keywords: War on Iraq, Anxiety, American Foreign Policy

---

* Asst. Prof., California State University, International Studies Program and Co-director of the Global Middle East Studies Program, California, USA. E-mail: yousef.baker@csulb.edu

SOCIO-POLITICAL CHANGES in the MIDDLE EAST and THEIR IMPACT on the IRAQI RESISTANCE LITERATURE

Dhiffaf Ibrahim AL-SHWILLAY*

In the 1970s, Foucault recognized that “resistance [like power] is multiple and can be integrated in global strategies” (Foucault and Colin, 1980, p. 142). Resisting colonialism, imperialism, and oppression in the Middle East is not limited to armed forces, it rather appears in cultural productions and practices. Politics and economics are the main factors in mobilizing social and cultural changes. The change in social and political status persists and never stops, especially with current globalization. Iraq has an impressive history of resistance through literature. On a state level, Iraqi political resistance to neo-colonialism began with the Iraqi nationalist leader Abdul Karim Qasim (1914-1963). The representation of the current socio-political changes in literature constitutes a counter discourse that enhances grassroots movements in Iraq and the Arab homeland.

This paper addresses the centrality of socio-political issues in Middle Eastern literature. The paper also discusses Iraqi intellectual grammar of reestablishing a national culture. Taking into consideration that the Iraqi landscape is changing drastically as a reaction to global as well as regional events, I will focus on the concept of nationhood in recent Iraqi literature. I demonstrate that amidst the political and economic crisis, literature as cultural production seeks to mobilize the masses towards rebuilding a stronger nation. Iraqi writers, while depicting social challenges, they point out a light at the end of the tunnel. However, the overall tone of literary productions whether spoken words, orature or written works is realist.

As a critical framework to this paper, I take into consideration postcolonial theories. I draw upon Edward Said’s theory about the role of the intellectual and his theory of contrapuntal literature. Said argues that “one task of the intellectual is the effort to breakdown the stereotypes and reductive categories that are so limiting to human thought and communication” Hence, literature composed by the oppressed that honors their cultural heritage promotes authentic voices, defies western discourse, and builds culture that otherwise would be viewed through the problematic lens of the “exotic” other. Therefore, intellectuals and scholars, who represent their cultural heritage, are essential to represent socio-political causes.

According to Edward Said’s contrapuntal reading is that while the west has accumulated a whole system of knowledge about the Orient, the cultural practices of the west go the same

---

* Asst. Prof., Ibn Rushd University of Baghdad, The Department of English-College of Education and Human Sciences, Baghdad, Iraq. E-mail: dhiffaf@hawaii.edu

way as the colonial power to enhance and facilitate building empires. In other words, this paper offers an antithetical reading of narratives that juxtaposes the building of empires and the colonized people's cultural heritage. Said states: "We must be able to think through and interpret together experiences that are discrepant, each with its particular agenda and pace of development, its own formations" (Said 1993, p.36).

As for the role of the intellectual, Said argues that "one task of the intellectual is the effort to breakdown the stereotypes and reductive categories that are so limiting to human thought and communication" (Said, 1994, p. xi). Iraqi intellectuals produce literature that addresses the ideals and thoughts of the masses. The Iraqi intelligentsia represent nonviolent resistance to globalization and hegemonization.

I argue that current Iraqi literary production defies western imperial and hegemonic power by re-presenting struggles aiming towards complete liberation by bringing forth cultural histories and colonially suppressed traditions to assert an Iraqi national identity. I demonstrate that cultural production of a community or members of a nation is fundamental in constructing a national identity against imperial forces. That cultural production becomes even more popularized in the age of the internet. Drawing upon local or native culture can be a decisive method of self-identification and cultural awareness in the process of sovereignty. Iraqi Culture, as depicted in Selim Matar's writings, frequently combat two forces: the internalized subjugation of the self and the subjection and objectification of western imperialism. I argue that writers preserved and validated their national identity by advocating their narratives as a way of resistance. To this end, I will focus on how Matar draws upon everyday experience and depicts it aesthetically and eloquently in his narrative to resist western strategies of assimilation. This paper brings Iraqi literature into the ongoing discussion of the literary tradition of resistance to demonstrate the similarities between the contemporary experience of Iraqis and other peoples who have fallen prey to western imperialism.

Keywords: Cultural resistance, Imperialism, Colonialism, Iraq, Liberation, National identity.

References

Foucault, Michel, and Colin Gordon (1980). *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. The Harvester Press

Said, E. W. (1993). *Culture and imperialism*. New York: Knopf.

Said, Edward W.(1994) *Representations of the Intellectual: the 1993 Reith lectures*. New York: Pantheon Books.

RUSSIAN VIEW on TURKEY'S INVOLVEMENT in the SYRIAN CONFLICT

Sergey TRETAK*

The paper deals with the analysis of Russian perception on Turkey's involvement in the Syrian conflict. The author based on content-analysis of publications in Russian scientific journals identifies main thematic blocks of that perception, such as historical background of Syrian-Turkish relations, the 'Kurdish factor' of Turkish politics, Russian-Turkish and US-Turkish relations in the framework of the conflict.

The first block describes the key aspects in the history of Syrian-Turkish relations. The Russian scholars pay special attention to the problematic relations between Turkey and Syria after the collapse of the Ottoman Empire and highlight territorial and humanitarian issues among them; such as the access and usage of the largest rivers in the valley of the ancient Mesopotamia. They also focus on the Turkish foreign policy in the Middle Eastern region in the second half of the twentieth century.

The second block in the Russian scholarship concerns the 'Kurdish factor' of Turkey's participation in the Syrian conflict. It contains discussion on relations between Turkey and Turkish Kurds and between Turkey, Syria and Syrian Kurds. In the articles of Russian scholars, the Turkish policy towards the Syrian Kurds is divided into several stages. The first stage covers the first years of the conflict when Turkey tried to overthrow Assad's regime through the support of the Syrian opposition. The second stage was connected with countering the growing threat from terrorist groups, as well as strengthening the Kurdish north of Syria.

The third block contains Russian authors' interpretation of the nature of Russian-Turkish relations in the context of the Syrian crisis. The authors reveal the key interests of both sides in the region, their resources and policy. Some authors have made an attempt to provide a periodization of the Russian-Turkish relations and divided them into two stages: the process of rapid deterioration connected with the incident with the Russian aircraft, and the subsequent normalization with cooperation.

The last block in the scholarship is presented by the analysis of the nature of US-Turkish relations and cooperation in the context of the Syrian crisis. Many Russian scholars agree that the most problematic period of these relations was 2013-2014. Some of them point to the unpopularity among American politicians the Turkish initiative to create a special 'safe zone' in northern Syria. They also emphasized the negative influence of leaks to the press of facts of direct military support of the Syrian opposition from Washington and Ankara.

---

* PhD Student, Department of Political Science and International Relations, Vernadsky Crimean Federal University, Simferopol, Crimea. E-mail: Sergey280497@mail.ru

The results of the study presented in this paper may shed light on the perception of Russian scientists and wider politicians about the reasons and nature of Turkey's involvement in the Syrian conflict. They can help to see the specifics of the Russian view of the situation in the region in general, and in relation to the Turkish participation in the conflict in particular.

Keywords: Syrian conflict, Turkey, Russian scholarship.

The SYRIAN REFUGEE CRISIS: ADVERSE CHILDHOOD EXPERIENCES and EDUCATION of REFUGEE CHILDREN

William MOSIER*

Large numbers of refugee and immigrant children are experiencing serious problems with education, mental health issues, poverty, and difficulty with assimilation into the host society. The well-being of refugee children is especially important because they are the fastest-growing segment of the Turkish population. Among children younger than nine, those with immigrant parents have accounted for virtually all the net growth since 2010. Their refugee status thwarts efforts for full integration into Turkish society. Education is critical during the formative years. Having the legal status of refugee is not enough to guarantee access to all social programs. This is often because parents lack information about benefits available, as well as the understanding of how to navigate complex bureaucracies. Overall, strong family ties and parental attachment and support are important resources for refugee and immigrant young children. Providing the security and assistance needed to meet the challenges of schooling is particularly difficult if a young child has experienced adverse childhood experiences (ACEs) such as war and displacement. The services available in refugee camps are limited. On most social indicators, young children with refugee parents fare worse than their native-born counterparts in terms of educational opportunities. For example, compared with the average Turkish child refugee children are more likely to live in poverty, forgo needed medical care, drop out of school, and have trouble integrating into society.

Children raised in homes where the country language is not spoken lag-behind native youth in reading and math achievement, especially if their parents have little education. Failure to master the language of the host nation in the early grades undermines scholastic achievement, educational attainment, and, ultimately, economic mobility. Controversy about the most effective way to teach young children whose first language is other than the official language of the host nation is anything but academic. Ideological and political debates about preserving home languages notwithstanding, both contemporary and historical records show that regardless of whether immigrant and refugee children are instructed in the host country language and their home language, the home language is typically completely lost by the third generation. Research indicates that the pedagogical strategy used for teaching refugee children is less consequential than the quality of instruction.

---

* Prof. Dr., Istanbul Gelisim University, School of Health Sciences, Istanbul, Turkey.
E-mail: wmosier@gelisim.edu.tr

Evidence is incontrovertible that children who begin kindergarten with limited proficiency in the host country language fall behind native speakers in both reading and math proficiency. Moreover, early achievement gaps widen through primary school and carry over into middle school and high school. Mastery of the host country language is the single most important prerequisite for academic success and socioeconomic assimilation of refugee children into a host society. The literature indicates that the reading skills of language-minority kindergarten students who are proficient in the host country language are comparable to those of native speakers and that the two groups make comparable gains in skills as they move through school. Immigrant & refugee students who begin kindergarten with limited oral English proficiency fall behind native speakers in their reading ability, resulting in a substantial achievement gap by fifth grade. This achievement gap tends to widen as the child moves toward adulthood.

Affordability, availability, and access to education is a common barrier for many refugee and immigrant families. Publicly subsidized programs can provide support and should be structured for refugee and immigrant families to minimize obstacles such as a language barrier and misperceptions about the importance of early education. The quality of individual interactions between a child and the adult who is facilitating the learning process is what matters most for promoting academic achievement. Because of the high numbers of young children who are not fluent in the host country language, extensive professional development of the adults serving as teachers must be initiated.

Mental health status is a vital aspect of human capital. Poor childhood mental health contributes to lower socioeconomic status in adulthood. This is because, in part, workers with mental health complications are less productive, more costly for employers, and earn less over their lifetime. This can be particularly pernicious for low-income refugee populations, with young children who have experienced early childhood adverse experiences (ACEs) that lead to toxic stress.

A child who has experienced toxic stress is less available for academic learning due to the emotional baggage that they are carrying from being exposed to traumatic circumstances. For the children of refugees, poverty, the stresses of migration, and the challenges of acculturation can substantially increase their risk for developing mental health issues that negatively impact learning. Access to mental health services substantially increases the emotional health status of refugee children. By promoting the education and emotional well-being of refugee young children, health professionals and policy makers can ultimately improve the long-term economic prospects of the next generation.

Keywords: Refugees, Children, Education, Immigration, ACEs

References

NCTSN. 2012 UCLA-Duke University National Center for Child Traumatic Stress, on behalf of the NCTSN Core Curriculum on Childhood Trauma Task Force, and the National Child Traumatic Stress Network.

Hass, H., Castles, S. & Miller, M. 2020. *The age of migration: International population movements in the modern world*. 6th edition. London: Guilford Press.

Jeffrey S. Passel and Paul Taylor, *Undocumented Immigrants and Their U.S.-Born Children* (Washington: Pew Hispanic Center, 2010).

Karina Fournety, Donald J. Hernandez, and Ajay Chaudry, "Young Children of Immigrants: The Leading Edge of America's Future," Brief 3 (Washington: Urban Institute, August 2010).

Child Trends, "Child Trends Indicators," from Child Trends Data Bank (2010) (<http://childtrendsdatabank.org>).

Susan Aud and others, *The Condition of Education 2010*, NCES 2010-028 (Washington: National Center for Education Statistics, Institute of Education Sciences, U.S. Department of Education, 2010).

Michael R. Olneck, "What Have Immigrants Wanted from American Schools? What Do They Want Now? Historical and Contemporary Perspectives of Immigrants, Language and American Schooling," *American Journal of Education* 115, no. 3 (2009): 379-406.

James L. Heckman, "Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children," *Science* 312, no. 5782 (2006): 1900-02.

Rubén Rumbaut, Douglas S. Massey, and Frank D. Bean, "Linguistic Life Expectancies: Immigrant Language Retention in Southern California," *Population and Development Review* 32, no. 3 (2006): 447-60.

Jeffrey S. Passel, "Demography of Immigrant Youth: Past, Present, and Future," *The Future of Children* 21, no. 1 (2011): 22, figure 1.

Susmita Pati and others, "Public Spending on Elders and Children: The Gap is Growing," *LSI Issue Brief* 10, no. 2 (2004): 1-4.

Alice M. Rivlin and Joseph Antos, eds., *Restoring Fiscal Sanity 2007: The Health Spending Challenge* (Washington: Brookings Institution Press, 2007).

Akiba, D. (2007). Ethnic retention as a predictor or academic success: Lessons from the children of immigrants: families and black children. *Clearing House*, 80 (5), 223-226. doi:10.3200/TCHS. 80.5.223-226.

Arditti, J. A. (2005). Families and incarceration: An ecological approach. *Families in Society*, 86 (2), 251–260.

Baghban, M. (2007). Immigration in childhood: Using picture books to cope. *Social Studies*, 98 (2), 71–76.

Capps, R., Fix, M., Murray, J., Ost, J., Passel, J. S., & Hernandez, S. H. (2006). The new demography of America's schools: Immigration and the No Child Left Behind Act. Retrieved November 2, 2006 from http://www.urban.org/UploadedPDF/311230_new_demography.pdf

Cole, M. (1996). Cultural-historical psychology: A meso-genetic approach. In L. M. W. Martin, K. Nelson, & E. Tobach (Eds.), *Sociocultural psychology: Theory and practice of doing and knowing* (pp. 168–204). New York: Cambridge University Press.

Couchenour, D., & Chrisman, K. (1999). *Families, schools & communities working together for children*. Clifton Park, NY: Delmar/Thomson Learning.

Kostelnik, M. J., Whiren, A. P., Soderman, A. K., & Gregory, K. (2006). *Guiding children's social development: Theory to practice*. Clifton Park, NY: Thomson Delmar Learning.

Landale, N. S., & Oropesa, R. S. (1995). *Immigrant children and the children of immigrants: Inter- and intra-ethnic group differences in the United States*. East Lansing: Institute for Public Policy and Social Research, Michigan State University.

Milano Graduate School. (2004). *The center for New York City affairs: New immigrant families and children*. Retrieved May 10 from <http://www.newschool.edu/milano/nyc affairs/immigrant/index.html>

Onchwari, J., Begum, N., & Onchwari, G. (2008). Working with recently immigrated young children: Perspectives, challenges, and implications for practice. In M. R. Jalongo (Ed.), *Enduring bonds: The significance of interpersonal relationships in young children's lives* (pp. 179–192). New York: Springer.

SPATIAL PROFANATION of LEBANESE SECTARIANISM: AL-NUR SQUARE and the 17 OCTOBER 2019 PROTESTS

Hiba GHANEM*

This paper is based on my recent article with the *Journal for Cultural Research*, entitled 'Spatial profanation of Lebanese Sectarianism: Al-Nūr Square and the 17 October 2019 Protests'. It deals with the ongoing 17 October 2019 Lebanese protests that mark a critical moment that historicizes the struggle of a people, from different sectarian and religious backgrounds, against political corruption. The paper's particular interest is in the sectarian spatial aspects of this struggle within Northern Lebanon.

Sectarianism has historically had and continues to have a significant role in the Lebanese national consciousness ever since its independence from French colonization in 1943. The Lebanese form of sectarianism takes a unique spatial aspect that is defined by geographic markers of territory for each sect, evident in the use of posters for leaders or flags of each sect. Al-Nur Square in Tripoli, northern Lebanon, is one unique spatial marker in that respect. Tripoli, a conservative Sunni-majority city in Northern Lebanon, has caught the attention of researchers as its protests took the form of a 'rave party' held in its main public square, known as al-Nur Square. Marked by the 'Allah' icon in its center, the square marks Tripoli's Muslim Sunni identity.

Adopting the lens of Agamben's *Profanations*, this article re-reads the Tripolitan protests to highlight the dynamics within the al-Nur Square protests that seemed to redefine space, thus, conflating the religious and the political. The article specifically argues that the protestors reconfigure the space around the square in an attempt at profaning the sectarian apparatus that takes the 'Allah' icon as its centre. Instead of taking the icon as the center for action, the weight of the protests shifted to the al-Ghandur building, an abandoned building that overlooks the square and that reflects Tripoli's economic marginalization. The rave party was coordinated by a temporary platform that was set on the building, and it was characterized by the participation of Lebanese from different sectarian identification who shared the Tripolitans in their protests.

Despite these protestors' spatial attempt at profanation, they seemed to have preserved the religious intact, thus giving credibility to their de-sectarianising act. The abandoned building was decorated with a Quraanic verse, along with the Lebanese flag. In that sense, the protests rendered the religious a site for profaning the 'sacred' use of the religious in which sectarianism has historically invested and continues to invest. While preserving its religious identifiers, it welcomed protestors from all Lebanese cities who shared in this

---

* Asst. Prof., Istanbul Gelisim University, Department of Sociology, Istanbul, Turkey.
E-mail: hghanem@gelisim.edu.tr

'rave party' and in their common chant of 'All means All' to ask for the resignation of the politicians running the government. Besides the party, the square became a site for rendering services, such as cooking, schooling and healing, for all the protestors. These services that have historically been offered by sectarian institutions became freely available to all the protestors through tents that were constructed within the square.

The importance of this analytical and cultural reading of the protest lies in its shedding light on the spatial dynamics inherent in any Lebanese attempt at reform, including the 17 October 2019 protests. These protests become historical records that trace the protestors' continuous negotiation of the religious and the political that embeds the attempt at de-sectarianisation within every demand they have for political reform.

Keywords: Tripoli, Profanation, Lebanese Sectarianism, Al-Nur Square

SHIA CRESCENT in LEBANON: FLUCTUATING RELATIONS BETWEEN IRAN and HEZBOLLAH

Murat TINAS*

Shia community had long been underrepresented, poor and politically marginalized in the early history of Lebanon (Shanahan 2005). More importantly, as Hazran states, the greatest portion of Shia population lived in the south and they witnessed direct effects of Israeli retaliatory operations, conflicts between Palestinians and Israel, and the Israeli invasion (Hazran 2009, 2). Historically, Shia community had been subject to the control of few feudal families, or Zuama whose primary interest was preserving their political and economic power independent from the well-being of Shia masses (Shanahan 2005; Hazran 2009). Unlike other sectarian communities in Lebanon, the privileges and the political leadership of Shia Zuama were firstly pushed aside by the clergy, namely Musa Sadr as the founder of Amal (Shanahan 2005; Naor 2014). In this political environment, Hezbollah was founded in the early 1980s as a resistance movement against Israel by those who were not satisfied with the Amal (Harik 2004; Alagha 2006; Shaery-Eisenlohr 2008; El Hussein 2010). Since its establishment, Hezbollah waged a struggle against both Shia Zuama and Amal for the leadership of its community (Azani 2009).

Historically, Hezbollah fulfilled three important roles in order to establish and maintain its leadership within Shia community with a strong armed and financial power, which was not created overnight. The first one is its resistance discourse against Israeli invasion (Aspen Institute, 2008, 17). The second one is its ability to be representative of the Lebanese Shia masses, who have been traditionally underprivileged community in Lebanon (Malik 2000, 17-18; Aspen Institute 2008, 17; Addis and Blanchard 2011, 8-9). Other than being their voice, Hezbollah has also provided social services through its wide network of institutions, which granted Shia loyalty and trust extensively in Hezbollah (US Department of State Cables Beirut 421 2006; Malaspina 2008). In addition to its role, another advantage that Hezbollah has is the financial and military support from Iran (Ehteshami and Hinnebusch 1997; Shanahan 2005; Azani 2009), which is the main research interest of this study. It is strongly believed that the Iranian support, among others, allowed the organization to transform once a weak and underprivileged sectarian community within the Arab world as a "sect-in-itself" to a "sect-for-itself" (Weiss 2010, 13:187) in order to search for a greater political influence both for itself and Iran not only in Lebanon but also in its near neighborhood in a less than half-century.

---

* Asst. Prof. Dr., Turkish National Police Academy, Department of International Security, Ankara, Turkey. E-mail: muratinas@gmail.com

In this respect, this study analyzes the nature and the extent of Iranian-Hezbollah alliance as a part of Iranian foreign policy to create an area of influence in its neighborhood. Contrary to the popular discourse of Hezbollah, recent developments in the Middle East, especially the civil wars in Syria and Yemen, demonstrated once again clearly how Hezbollah perceives the regional developments from the perspective of Shia Crescent. Although it is argued that religious doctrines provide a set of main understandings as well as some rituals and beliefs for individuals, what is referred by 'religion' or 'sect' are not merely about beliefs, rituals, theological principles or salvation. Rather, it is an evolving social phenomenon, which continuously constructs unlimited set of collective identities and defines boundaries of communities and turns out to be a very powerful means for alliance buildings or sources of tensions between different actors at all levels. Therefore, both states and sectarian groups have a tradition of developing strong relations with co-sectarian actors based on identity as exemplified in the case of historic relations between Iran and Hezbollah. However, it is also important to note that this alliance, or proxy-agent relation, cannot be assumed as one-sided relation. In time, Hezbollah can be able to lead the regional balance of power in order to increase its leverage to assure a considerable power in its relation with Iran.

A study on the experience of Iranian-Hezbollah alliance might be a timely effort to analyze and understand sectarian nature of trans-regional alliances in order to have further insight about how the politics in the North Africa and the Middle East is evolving as the latest round of violence and the popular uprisings in the Arab world has intensified the rise of sectarianism and caused one of the deepest humanitarian crises all around the region. As a qualitative work, this study draws its sources from both primary and secondary sources.

Keywords: Iran, Lebanon, Hezbollah, trans-regional alliances, sectarian identity, proxy relation

References

- Addis, Casey L., and Christopher M. Blanchard. 2011. "Hezbollah: Background and Issues for Congress." *Congressional Research Service*. Washington, D.C.
<https://www.fas.org/sgp/crs/mideast/R41446.pdf>.
- Alagha, Joseph. 2006. *The Shifts in Hizbullah's Ideology: Religious Ideology, Political Ideology, and Political Program*. Leiden: Amsterdam University Press.
- Aspen Institute. 2008. "Lebanon: The Swing State of a New Levant, US-Lebanon Dialogue Program." Washington, D.C.
<https://www.aspeninstitute.org/sites/default/files/content/docs/pubs/AspenLebanonFREP.pdf>.
- Azani, Eitan. 2009. *Hezbollah: The Story of the Party of God*. New York: Palgrave MacMillan.
doi:10.1057/9780230116290.
- Ehteshami, Anoushiravan, and Raymond Hinnebusch. 1997. "The Shi'a and the Struggle for Lebanon." In *Syria and Iran: Middle Powers in a Penetrated Regional System*, 116–56. London: Routledge. doi:10.4324/9780203213780.

- El Husseini, Rola. 2010. "Hezbollah and the Axis of Refusal: Hamas , Iran and Syria." *Third World Quarterly* 31 (5): 803–15. doi:10.1080/01436597.2010.502695.
- Harik, Judith Palmer. 2004. *Hezbollah: The Changing Face of Terrorism*. New York: I. B. Tauris & Co Ltd. doi:10.1017/CBO9781107415324.004.
- Hazran, Yusri. 2009. "The Shiite Community in Lebanon: From Marginalization to Ascendancy." Waltham, Massachusetts.
<http://www.brandeis.edu/crown/publications/meb/MEB37.pdf>.
- Malaspina, Ann. 2008. *Creation of the Modern Middle East: Lebanon*. Edited by Arthur Jr. Goldschmidt. Chelsea House Publishers.
- Malik, Habib C. 2000. "Between Damascus and Jerusalem: Lebanon and Middle East Peace."
- Naor, Dan. 2014. "In the Arena of the Zu'ama - Reviewing Hizballah's Role in Lebanon." Herzliya, Israel. <http://www.rubincenter.org/2014/07/in-the-arena-of-the-zuama-reviewing-hizballah%25CA%25BCs-role-in-lebanon/>.
- Shaery-Eisenlohr, Roschanack. 2008. *Shi'ite Lebanon: Transnational Religion and the Making of National Identities. Middle Eastern Studies*. Vol. 45. New York: Columbia University Press. doi:10.1080/00263200902781663.
- Shanahan, Rodger. 2005. *The Shi'a of Lebanon: Clans, Parties and Clerics*. I. B. Tauris & Co Ltd. doi:10.1017/CBO9781107415324.004.
- US Department of State Cables Beirut 421. 2006. "Lebanon: Hizballah's Charitable Organizations and Their Funding."
https://wikileaks.org/plusd/cables/06BEIRUT421_a.html.
- Weiss, Max. 2010. *In the Shadow of Sectarianism: Law, Shi'ism and the Making of Modern Lebanon. Insight Turkey*. Vol. 13. Cambridge, MA: Harvard University Press.

CRITICAL ANALYSIS of RELIGION in POLITICS: A CASE STUDY of BANGLADESHI POLITICS

Ananda Kumar BISWAS*

Bangladesh is becoming an, economically socially and technologically, world model. Over population, poverty, political instability, corruption was the lacking behind the slowness of the economic growth. Religious presence in the politics of the Indian subcontinent is a common phenomenon. Here, religion is used to achieving the state's power starting from the British period because people are deeply attached with religion. Political parties consciously considered religion for getting people's mandate and rising support in the elections. Bangladesh has emerged with secularity, justice, and equality from Pakistan. After Liberation War, Bangladesh Awami League had banned all religious political parties' activities by the Father of Nation, Bangabandhu Sheikh Mujibur Rahman. After the killing of Sheikh Mujibur Rahman, Bangladeshi politics had changed dramatically.

There were no boundaries for Islamic Parties in performing in National Election or registration process. That was the kick-off of religious-based political parties. In Bangladesh, there are 41 registered political parties actively engaging their supporters. But some parties haven't enough mandate in the election because they didn't get 10000 votes in the national polls. 11 Islamic parties are working to establish an Islamic country in Bangladesh. Sometimes they are working with big parties or alliances like Bangladesh Awami League, BNP, or Jatiya Party. Recently, Jamat E Islam has banned their activities during the Liberation war. If Jamat E Islam wasn't formally participated in National election, but they made an alliance with Islamic minded parties and joined the election. Recently, Hefazat E Islam, known as an Islamic movement, is getting limelight. Civil society people are worried about the Islamization in National politics. Islamic Parties were just used from the 1991 to till.

This study aimed to explore the chronology of religion in Bangladeshi politics and how political parties incorporate with religious parties or leaders to achieve their hidden agenda. This study conducted through a qualitative research approach, and content analysis was the tool for data collection. This study has analyzed secondary data sources like books, articles, and newspapers. Time frame analysis of the political movements and party's participation in national elections has been equally evaluated during the content analysis part. Recently the rising of Islamization among the political parties are increasing very faster.

The study revealed the present scenario of Bangladeshi politics and religion. The result of this study is about the existing mechanism of political parties for using religion as a tool of

---

* Student, University of Liberal Arts Bangladesh (ULAB), Master's in Communication, Dhaka, Bangladesh. E-mail: ananda.ku.mds18@outlook.com / ananda.kumar.mss@ulab.edu.bd

the weapon for achieving power. Findings also indicated that, most of the political parties leave their previous ideology to exercise the power. For shaking the own interest, the political parties changed the constitutions frequently. Bangladeshi Politics, facing challenges for regional politics like India or China, is alarming for secular people. Religion-based political parties, who are involving them in a fanatic way, aim to make an Islamic state, because of 90% people are Muslim. This study has provided recommendation for the politicians on being more conscious about the current political trends and over-incorporating religion in politics; it is very challenging for the future if they will not change.

Keywords: Politics, Religion in politics, Political parties, Secularities, Political Chronology.

References

Hasan, M. (2020). *Islam and politics in Bangladesh: The followers of Ummah*. Springer Nature.

Islam, M. (2015). *Limits of Islamism*. Cambridge University Press.

Islam, M., & Islam, M. (2018). Islam, politics and secularism in Bangladesh: Contesting the dominant narratives. *Social Sciences*, 7(3), 37. <https://doi.org/10.3390/socsci7030037>

Lorch, J. (2018). Islamization by secular ruling parties: The case of Bangladesh. *Politics and Religion*, 12(02), 257-282. <https://doi.org/10.1017/s1755048318000573>

White, S. C. (2012). Beyond the paradox: Religion, family and modernity in contemporary Bangladesh. *Modern Asian Studies*, 46(5), 1429-1458. <https://doi.org/10.1017/s0026749x12000133>

EFFECT of CLIMATE CHANGE on the SOCIAL and ECONOMIC SITUATION in the AFRICAN REGION: The CASE of TUNISIA

Nissaf KARBOUT*

Introduction

Climate change represents one of the most serious and far-reaching challenges facing humankind in the twenty-first Century. The international consensus of scientific opinion, led by the Intergovernmental Panel on Climate Change (IPCC, 2007), is agreed that global temperature is increasing and that the main cause is the accumulation of carbon dioxide and other greenhouse gases in the atmosphere as a result of human activities (Stott et al., 2000). Scientific opinion is also agreed that the threat posed will become more severe over coming decades (Mann et al., 1998). The cost of failing to mobilise in the face of this threat is likely to be extremely high. The economic costs alone will be very large (Sala et al., 2000): as extreme weather events such as droughts and floods become more destructive and frequent; communities, cities, and island nations are damaged or inundated as sea level rises; and agricultural output is disrupted (Huntingford et al., 2005). The social and human costs are likely to be even greater (Carraro 2002; Kaul et al., 2003), encompassing mass loss of life, the spread or exacerbation of diseases, dislocation of populations, geopolitical instability, and a pronounced decrease in the quality of life (USNRC. 2002). Impacts on ecosystems and biodiversity are also likely to be devastating (Cox et al., 1998).

What about Climate Change in Tunisia?

With opening on the Mediterranean Sea on the North and East, and a long coastline of 1300 km, Tunisia undoubtedly benefits from important economic and ecological assets. It shall be noted that the key position of Tunisia between the tempered regions of the Northern Hemisphere and the inter-tropical regions grant its climate a special variability. Such a characteristic makes Tunisia a country particularly vulnerable to Climate Change (Vicente-Serrano, 2006). According to the simulations made by climate specialists on the basis of the IPCC (2007) scenarios, it is foreseeable that at the 2100 horizon, a potential increase of the temperature from 1.3 to 2.5 °C, and an elevation of the sea levels from 38 cm to 55 cm will occur. Transposed on an equal scale to the Mediterranean scale, these same assumptions of climate warming and sea level elevations could deeply affect the natural and fitted systems.

In addition, faced with the threats caused by the accelerated sea level rise (ASLR), Tunisia is at risk to be more exposed and thus more vulnerable. In fact, the ASLR can have important harmful consequences on various economic sectors related to the sea or the coast line, as

---

* Asst. Prof., Tunis University, Institut des Régions Arides, Medenine, Tunisia.
E-mail: nissaf.karbout@yahoo.fr

well as on the physical and biological coastal environment and on human settlements. Dasgupta et al. (2007) finds that Tunisia is among the top 10 impacted countries in terms of population affected and GDP losses. The finding, which were presented in a report published in February 2007 (GTZ (2007)), illustrate the dramatic effects of climate change in Tunisia. However, they also show that the impacts for the different regions were widely:

1. Increase in annual average temperature by 1.1°C by 2030. The south of the country will be affected to a far greater extent than the north (1.6°C and 0.9 respectively).
2. The number and intensity of droughts will increase.
3. A 28% decline in Tunisia's water resources by 2030. The loss of groundwater reserves in particular will become a problem.
4. 20% loss in arable cropland by 2030.
5. 50% loss of non-irrigated forested areas in southern Tunisia.
6. Drastically increased risk of forest fires.
7. Substantial increase in the vulnerability of ecosystems. Many of Tunisia's ecosystems are not managed sustainably and therefore have little resilience and are extremely vulnerable. For example, a drought which lasted from 1999 to 2001 caused substantial losses in the agricultural sector, with macroeconomic development falling to the lowest level in the last 20 years in 2002.
8. Many regions would run a major risk of being submerged and eroded.

The main risks are erosion, increased salinity and submersion; the whole Tunisian coast is exposed to these risks. The rocky coast and cliffs are the least vulnerable (Dasgupta et al., 2007). Changes will be noticed in the productivity of fisheries and fishing areas, with an increase in exotic species in sea catch and an increase in the productivity of the lagoon areas and sebkhas.

The most exposed sites: The Bizerta lagoon, Garaet Ichkeul, the Ghar el Melh lagoon, the Kalaat el Andalous sebkhas, the wetlands and lagoons in the Gulf of Gabès, the archipelagos and islands of Kuriat, Kneiss, Kerkennah and Jerba and all the sandy beach.

This situation clearly demonstrates the major potential impact of climate change in a country such as Tunisia. Far-reaching consequences are anticipated, especially in relation to Tunisia's water supply and therefore also its agricultural sector. The expected sea level rise will put not only agriculture but also tourism – a major economic sector in Tunisia – at risk. The tourism sector is highly sensitive to climate, since climate is the principal driver of global seasonality in tourism demand (Becken and Hay, 2007). Approximately 10% of global GDP is spent on recreation and tourism, constituting a major source of income and foreign currency in many developing countries (Berrittella et al., 2006). In Tunisia, around 80% of the tourism infrastructure is located directly along the coast. In fact, seaside tourism seems likely to suffer damage from most of the effects of climate change, notably beach erosion, higher sea levels, greater damage from sea surges and storms, and reduced water supply.

These situations will concern several regions and a diminution of demand from the leisure traveller may be seen (WTO, 2003)

Whatever the environmental outcome, tourism cannot be seen in isolation. Major changes in the pattern of demand will lead to wider impacts on many areas of economic and social policy - such as, for example, in employment and labour demand and in regional policy issues such as housing, transport and social infrastructure. Knock-on effects could influence other sectors, such as agriculture supplying tourism demand, handicraft industries, local small business networks and so on. In order to mitigate the impacts of global warming in Tunisia, the adaptation strategy provides for the following measures:

1. Appointment of an interministerial National Climate Council to improve the coordination of measures for adaptation to climate change.
2. Promotion of interdisciplinary climate research and development of appropriate training programmes.
3. Broader-based collection of climate and water resource data to improve the quality of forecasting.
4. Better enforcement of existing water and agricultural ordinances.
5. Introduction of insurance services for climate-related damage in agriculture, with a particular focus in small farmers.
6. Assistance with a restructuring of farms that are affected by climate change.
7. Development of a climate label for agricultural products which are particularly resilient to the impacts of climate change.

Conclusion

The vast majority of international scientists and peer-reviewed reports affirm that climate change is a serious and growing threat, leaving no country, however wealthy, immune from the extreme weather events and rising sea levels that scientists predict will occur, unless action is taken. The African countries face numerous environmental challenges and have to reconcile many conflicting priorities, from promoting economic diversification, ensuring water supply and food security, and furthering environmental protection and conservation to adapting to the impacts of global warming. Future climate change may substantially widen income gaps between rich and poor countries, with many poor countries driven toward greater poverty, other things equal. The focus is centred largely upon enhancing the capacity of developing countries and the poorest to adapt to the impacts of climate change. As a result, interventions to facilitate adaptation need to identify and address key barriers to ensure that societies are resilient in the face of a changing climate and foster successful adaptation. The development of clean, climate-friendly energy technologies will provide new business opportunities and new avenues of prosperity for both developed and developing countries alike.

Keywords: Climatic changes, economic condition, Tunisia

A REFLECTION on the MARITIME DELIMITATION ISSUES in the LEVANT: The CASE of PALESTINE, LEBANON and SYRIA and ISRAEL

Rabia M'RABET TEMSAMANI*

Since 1948, the year of the ethnic cleansing of Palestine to create a settler-colonial state, Israel, the region has not only been marked by the Arab-Israeli conflict, but also by perpetual instability and insecurity where we can witness the convergence of great powers. Both Lebanon and Syria have been affected by the occupation of their territories by Israel. The Lebanese Chabaa farms and the seven villages, and the Syrian Golan Heights flouting the UN resolution on the matter (R497). As for the rest of historic Palestine, Gaza and the West Bank have been occupied since 1967.

The discovery of oil and gas deposits in the oriental basin of the Mediterranean at the end of the 20th century, which could equal that of the North Sea, created more potential for conflict. The assertion of national interests has increasingly included efforts to control and exploit the resources of their maritime spaces.

Obviously, any country has the full right to exploit its natural resources, if and only if, they are under its sovereignty. However, this requires a climate of stability, security and, above all, a precise maritime delimitation between opposing or adjacent states. Something that shines by its absence in this part of the Levant. There is a complete absence of a delimitation agreement, if we exclude the disputed agreement by Lebanon between Cyprus and Israel concerning the exclusive economic zone. We have Syria which has no agreement with the three neighbouring states, namely Turkey, Cyprus and Lebanon. Lebanon has no final agreement with the state Cyprus, despite a preliminary agreement in 2007. Insofar as Israel is concerned, it was barely able to enter into indirect negotiations with Lebanon, which ended nowhere. Finally, there is besieged Gaza, whose coast is 42 km long, its negotiation with Egypt until now is limited to the manifestation of goodwill of the latter.

As a result, we are faced with unilateral delimitation declarations on both sides or bilaterally without involving a third state. Yet the race to exploit or even export gas is becoming frantic and any dispute between neighbours may postpone unsurprisingly any activity related to.

Despite the fact of the presence of 15 States that had neither signed nor ratified the the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), which has entered enforce since October 16th 1994, and others 14 who has only signed it, when it comes to delimitating the maritime boundaries or national maritime spaces, the forementioned

---

* International Law PhD, Researcher Member's DECOMSI Group (Common European Law and International Studies) of Jaen University and Lector at International University of Andalusian (UNIA) International Relations Master, Seville, Spain. E-mail: rmrabet@ujaen.es / rabia.mt@hotmail.fr

convention is nowadays established as a customary Law. Having said that, each coastal State ought to undertake rigorously their rules.

The discussion in this paper will be based on the UNCLOS. By specifying the rights granted to coastal States in particular, with regard to the exploitation of natural resources. The paper will present all the main factors having bearing on maritime delimitation. Finally, it would be useful to address the maritime geographical positions of the states concerned, as well as their national laws in the matter.

Keywords: Maritime delimitation; Levant; Neighbouring; UNCLOS; Agreement.

The ROLE of MILITARY in the STATE BUILDING PROCESS: A COMPARATIVE ANALYSIS of the POST-ARAB UPRISINGS PERIOD in TUNISIA and LIBYA

Ferial MENAIFI*

The unexpected events in Tunisia and Libya, broadly grouped under the term Arab uprising, have led to significant changes, redrawing the state-building process in the Post-Arab Uprisings Period.

Despite the number of similarities between Tunisia and Libya, their transition path was significantly different. This evidence was clarifying through the different outcomes and trajectories that have discerned the Tunisian and Libyan uprising.

When identifying the main factors that have driven the Tunisian model to success, the role of military forces was prominent. The armed forces disobeyed Zine al Abidine Ben Ali's order and preferred not to engage in a confrontation with demonstrators, and this was an essential factor to the peaceful transfer of power. Conversely, the Libyan military had effectively broken up when confronted with the popular uprising. This can be explained as a result of a combination of a very low level of institutionalization and a high degree of fragmentation of the armed forces, which had negatively impacted the state-building process.

Wherever there was a unified institution of the army, commanders refused to use violence against protestors and allowed unrestricted overthrow of regimes, as the case in Tunisia. In contrast, the lack of cohesive armed forces and the high level of patrimonialism and politicization of the security apparatus have yielded massacres against the demonstrators, in Libya.

The aim of this study is to highlight the role of the armed forces in maintaining the democratic transition process, as they play a critical role in the consolidation of a state. It illustrates how the military institution's role can contribute to the success or failure of the state-building process.

The research methodology is a comparative case study approach, and two countries of Tunisia, Libya are examined. Notably, the comparative approach can help us understand why the outcomes of the Arab Uprising were different, focusing on the military's role as it was a critical factor in determining the transition phase.

The armed forces played an essential role in the Tunisian uprising and put significant pressure on Zinedine El Abidine to resign, and their reaction to the pro-reform movement can be explained by the unique nature of civil-military relations in Tunisia.

---

* Assoc. Prof., Faculty of Political Sciences, University of Salah Boubnider Constantine 03-, El Khroub, Algeria. E-mail: ferial.menaifi@univ-constantine3.dz

Conversely, in Libya, the army was not an integrated institution. However, rather than military groups and militias, their only objective is supporting the Gaddafi system and his family, and probably if the NATO did not intervene, the conflict would have remained open to the unknown, and the losses would have been more violent and bloody on both sides.

The military and security institutions in Tunisia were working with all their strength and capabilities to impose order. The army also played a significant role in the revolution's success by supporting and protecting civilian lives and public property.

On the contrary, the army in Libya did not play any role in maintaining public order and security, because throughout his regime, Gaddafi had always planned to weaken the position of the military institution by creating a dual military regime; apart from the regular army, which was primarily responsible for defending the country against external threats. Libya had also a slew of security agencies whose primary mission was to protect the Qaddafi regime and its ideology.

The armed forces played an essential role in the Tunisian uprising and put significant pressure on Zinedine El Abidine to resign, and their reaction to the pro-reform movement can be explained by the unique nature of civil-military relations in Tunisia.

Regardless of its small size, the Tunisian army played a positive role in the transitional phase, as it did not seize power but instead tried to respond to change. So it was the protector of democratic transition, in contrast to the Libyan army, whose role was absent and its forces vanished in front of the regime's militias.

Despite the professionalism of the Tunisian army, it was handicapped to address many challenges posed by the post-uprising period, including regional challenges and new asymmetric threats. However, the most significant challenge to the Libyan army is to build an apolitical army that does not interfere with politics, in addition to uniting all militias under a single national military.

Keywords: Arab Uprising, military, Tunisia, Libya, state-building

References

Barany, Zoltan. "Comparing the Arab Revolts: The role of the military", *Journal of Democracy*, Vol 22, N 04, October 2011

Darwisheh, Housem. "Trajectories and Outcomes of the Arab Spring: Comparing Tunisia, Egypt, Libya, and Syria." *Institute of Developing Economies. Wakaba.Japan* (March 2014)

Gaaloul, Badra. "Back to the Barracks: The Tunisian Army Post-Revolution." *Carnegie Endowment for International Peace*, at: <https://goo.gl/CuAaGW>

Larbi, Larbi. "The Military Establishment in the Balance of the Libyan and Tunisian Revolutions", *Arab politics*, N 37, March 2019.

Marzo, Pietro. "Foreign Actors in Post-revolutionary Tunisia: Enhancing Democratization and Lowering Political Tensions", at: <http://education.mei.edu/content/map/foreign-actors-post-revolutionary-tunisia>

Meddeb, Hamza. "Conscription Reform Will Shape Tunisia's Future Civil-Military Relations." Carnegie Endowment for International Peace. Washington. at: <https://carnegie-mec.org/diwan/61704?lang=en>

Signé, Landry. & Remy Smida. "The Army's Decision to Repress: A Turning Point in Tunisia's Regime Change." Center on Democracy, Development, and the Rule of Law. Stanford University. Working Paper. At: https://fsi-live.s3.us-west-1.amazonaws.com/s3fs-public/Landry_Final.pdf

Thijs Jeursen and Chris van der Borgh, "Security Provision after Regime Change: Local Militias and Political Entities in Post-Qaddafi Tripoli", *Journal of Intervention and Statebuilding*, Vol. 8, No 02-03, 2014.

TRANSFORMATION of POLITICAL ISLAM DISCOURSE in the POST-CORONA PANDEMIC: FOUNDATIONS and STRUCTURE

Arash BEIDOLLAHKHANI *

Corona virus has changed human life in various dimensions. The corona virus has permeated all aspects of human life and has caused a variety of governance and lifestyle changes, both at the government's level and at the civil society level. These changes have completely transforming the context, direction and structure of political movements. Various political movements, including Islamic movements in different parts of the Middle East and the Islamic world, have been affected by the corona virus, and the pandemic conditions have changed the structure and orientation of these movements. There are three political descriptions and constructions of Islam in modern times. (1) populist Islam, which stands in the face of modern society through charity work or terrorist acts; (2) political Islam, which tries to apply its program through legitimate channels rather than through terrorism or coup d'état; and (3) cultural Islam, which develops an Islamic vision that deals with the modern world. (Ali, 2018) Islam is a kind of politics at all three levels and has social, political and cultural claims. In the past, the nodal point of Islamic discourses in the Middle East was the emphasis on Islamic tradition and its protection based on the construction of the political Islam in the field of making good and evil and opposition to the West. The West has the same meaning in the discourse of Islamic political movements. Like Palestine, the colonial and powerful West, the liberal and disgraced West, have united the discourse of Islamic movements (Hanna,2020). In the discourse of Islamists, the West is a large entity that is culturally, politically and ideologically hostile to Islam and Muslims, regardless of its essential differences. Accordingly, it must be confronted at various cultural, political and social levels. The post coronavirus pandemic will be a period of transformation for all three tendencies of Islam (El Alaoui et al, 2020). The corona pandemic has transforming most Muslim scholars and the discourses of political Islam. Science, (Al ali,2020) which has been the mainstay of controlling the Corona epidemic, has revolutionizing Muslim discourses. This has also changed the worship style of Muslims. Before pandemic time, the emphasis on religious practices, especially collectively, was widespread in the Islamic world (Fadel, 2020, Marshall, 2020). The corona pandemic has led some Muslim scholars and Islamic movements to change their religious practices and use modern technologies, including social media and the Internet. The same changes are seen in different levels of political, cultural and social activity of Islamic groups believing in political Islam. It seems that most

---

* Asst. Prof. of Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.
E-mail: Beidollahkhani@um.ac.ir

of the Islamic movements in the Corona era have undergone a profound change in tools and beliefs.

Greater convergence and adaptation to science and its achievements, which are mostly Western, are among the basic components of the discourse evolution of Islamic movements in the post-Corona era. In addition, the role of the West in controlling the disease and making vaccines, and the role of China in the spread of the virus, as well as the issue of suppressing the Muslim minority, has shown that the friend and enemy's world in the discourse of Islamic movements must change (Boussel,2020, Wehrey et al,2020). This paper point that the post-Coronavirus world will transform the discourse of political Islam at all three levels. The basis of this transformation will include various dimensions of issues within as well as outside the discourse of political Islam movements. Structural change in the dual discourse of good and evil and world of friend and enemy in the thought of political Islam movements and change in the dimensions of the paradoxical convergence of secular science and the discourse of Sharia-based Islamic movements are among the fundamental issues that political Islam will face in the post-Corona world in social, political and cultural levels.

Keywords: Political Islam, transformation, covid-19, Sharia, secularism.

References

- Ali, H. (2018). Abdelwahab Elmessiri's Islamic humanism. *International Sociology*, 33(5), 568-576. <https://doi.org/10.1177/0268580918791969>
- Al-Ali, Mohamed (2020)How the Muslim Brotherhood exploited Covid-19 for political mileage. accessible on 15 Oct. Retrieved from <https://trendsresearch.org/insight/how-the-muslim-brotherhood-exploited-covid-19-for-political-mileage/>
- Boussel, Pierre (2020)Covid-19, Jihadism and the challenge of a pandemic. Note n°54/20. Fondation poue la rexherche strategique. Available at: <https://www.frstrategie.org/en/publications/notes/covid-19-jihadism-and-challenge-pandemic-2020>
- Fadel, M.H. (9 April 2020) Coronavirus and Islam: How Muslims can come to terms with the pandemic.<https://www.middleeasteye.net/opinion/coronavirus-muslim-world-islam-covid-19-pandemic>
- El Alaoui, Khadija, Inayatullah, Sohail and Salameh, Muamar (2020)The Islamic World And Covid-19: Geo-Political changes, Demographic shifts, and the possibility of a Renaissance. Retrieved June 23, from <https://jfsdigital.org/2020/06/23/the-islamic-world-and-covid-19-geo-political-changes-demographic-shifts-and-the-possibility-of-a-renaissance/>
- Hanna, Andrew (2020)What Islamists Are Doing and Saying on COVID-19 Crisis. Accessible on May 14. Available link at: <https://www.wilsoncenter.org/article/what-islamists-are-doing-and-saying-covid-19-crisis>

Marshall, Katherine (26May, 2020) What Religion an Offer in the Response to COVID-19. <https://www.worldpoliticsreview.com/insights/28789/religion-and-covid-19-faith-during-a-pandemic>

Wehrey, F., Brown,N.J., Al-Saif,B., Fakir. I. , Boukhars, A. , Shuja al-Deen, M. (April,16 2020) Islamic Authority and Arab States in a Time of Pandemic. Retrieved from <https://carnegieendowment.org/2020/04/16/islamic-authority-and-arab-states-in-time-of-pandemic-pub-81563>

CONSEQUENCES of the US WITHDRAWAL and its IMPACT on CONSTRUCTION AFGHAN POLITICAL SYSTEM

Arash BEIDOLLAHKHANI*, Edriss RASA**

The United States and its allies entered Afghanistan after the 9/11 attacks under the pretext of suppressing and destroying the al-Qaeda terrorist group and its supporters (the Taliban), investing billions of dollars to achieve their goals, and for the first time since the transitional government They set up an interim elected government in Afghanistan. In addition, they implemented dozens of public utility projects that had no precedent in the history of Afghanistan. However, they failed to suppress and eliminate the country's armed opposition and dozens of other terrorist groups, and in a way facilitated the growth of these groups (Amini, Mohammadi and Mohammadi, 1399).

When Obama came to power, American policy changed, and he beat the drum of the withdrawal of his forces. "The longest war in American history is coming to a responsible end," Obama said in his speech. In December 2014, the International Security Assistance Force (ISAF) combat mission was transformed into a Resolute Support Mission after 13 years, with most of the NATO presence focused on training and advising Afghan forces. However, in 2014, a security agreement was signed between the two countries (Nowruz, April 15, 2021).

But the United States did not comply with the agreement, and after Trump came to power, whispers of peace and the withdrawal of US troops became more heated, and the US government signed an agreement with the Taliban without considering the Afghan government, the main content of which was the withdrawal of US troops on May 1, 2021 shapes (Soroush, 2019)

But when Joe Biden came to power, the main issue is what the consequences of this withdrawal will be for the Afghan political system and regional politics. Is Afghanistan ready to accept such a responsibility and can it survive with the withdrawal of international forces or not? It is unknown at this time what he will do after leaving the post. However, we know that the political, social, cultural and economic conditions of Afghanistan are not ready for such a situation. Meanwhile, the Taliban, as opponents of the government and dozens of other terrorist groups, including ISIS, are at high level of threat to the government. Hanged the withdrawal date to September 11 of that year. Along with the withdrawal of international forces and economic instability, political problems include the Taliban's desire

---

* Asst. Professor of Political science, Ferdowsi University of Mashhad, Mashhad, Iran.

E-mail: Beidollahkhani@um.ac.ir

** PhD Student of Political science, Faculty of Law and Political Science, Ferdowsi University of Mashhad, Iran. E-mail: edrissrasa@ymail.com

to change the political system and the fragmentation of political leaders by the government. In addition to the internal turmoil, the situation of countries involved in Afghan politics, especially Iran and Pakistan as key players, has complicated the situation, but the main concern is that after 20 years of foreign forces, the semi-democratic government can achieve the achievements of the last 20 years (Sino, 10 March 2016).

Maintain the above or face the bitter experience of the collapse of the 1992 political system. Meanwhile, what challenge will the political system face after the withdrawal of American forces? (Mir Haidar Afzali, Chairman of the Defense and Territorial Integrity Commission of the House of Representatives, 2020)

It is in a state of ambiguity and this political system can be democratic or it can lead to the civil wars of the nineties and the division of Afghanistan into a local government. (Mirzaei, 2021)

Keywords: Withdrawal of American troops, its consequences, structure of political system, Afghanistan

References

Afzali, Mir Haidar, Chairman of the Defense and Territorial Integrity Commission of the House of Representatives (1399), US military withdrawal and its implications for Afghanistan and the region. <https://8am.af/the-us-military-withdrawal-and-its-consequences-for-afghanistan-and-the-region/>

Amini, Armin; Mohammadi, Mohammad; Mohammadi, Yadlla (2020) Effective strategies for the US withdrawal from Iraq.

Mirzaei, Habib, 2021, Withdrawal of US troops from Afghanistan; Is a civil war on the way? <https://www.khaama.com/persian/archives/87646>

Nowruz, Mahjoubeh, April April 15, 2021, US withdrawal from Afghanistan; What are the achievements of women? will be? <https://www.bbc.com/persian/afghanistan-56764623>

Sino, Abdolqader (10 March 2016) what will be the consequences of the US withdrawal from Afghanistan? Translated by; Zia Sadeq. http://www.dailyafghanistan.com/opinion_detail.php?post_id=147171

Soroush, Esmatulla, 2019, What will happen to Afghanistan with the withdrawal of US troops? <https://www.etilaatroz.com/81802/what-will-happen-to-afghanistan-us-troops-withdraw/>

TÜRKİYE’NİN LİBYA POLİTİKALARINDA BİR HAFIZA DURAĞI: TRABLUSGARB MÜDAFAASI

Gökberk YÜCEL *

Türkiye ile Libya arasında 27 Mayıs 1919 tarihinde imzalanan ve 8 Aralık 2019 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanarak yürürlüğe giren “Akdeniz’de Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılmasına İlişkin Mutabakat Muhtırası” (Resmî Gazete: 30971), Türk ontolojik güvenliğinin kritik hamlelerden birini teşkil etmiştir. Türkiye, Büyük devletlerin ve bölgesel aktörlerin pozisyon aldıkları ya da mevcut pozisyonlarını tahkim ettiği Doğu Akdeniz’de bir oldu-bittiye müsaade etmemiş, Libya politikalarının da eklemlendiği mavi vatan konseptini güvenlik politikalarının vazgeçilmez unsuru olarak görmüştür. Mutabakat, iç ve dış kamuoyunda bütün yönleriyle tartışılırken, Türkiye’nin Libya’yla olan münasebetlerinin tarihî konumu ve stratejik mahiyeti imzalanan mutabakat bağlamında tekrar gündeme gelmiştir.

Türkiye’nin gerek Doğu Akdeniz gerekse de Kuzey Afrika politikalarında Libya; Libya politikalarında ise 1911 Trablusgarb Müdafasına önemli bir hafıza durağını teşkil etmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’nin Libya politikalarının şekillenmesinde tarihî bir arka plan olarak 1911 Trablusgarb Müdafasına yer verilecektir. Çalışmanın temel iddiası, Türkiye-Libya ilişkilerinde ve son olarak Libya Mutabakatının imzalanmasında Trablusgarb Müdafası, büyük ve güçlü bir tarihî ve sosyal hafızayı teşkil etmekte olup; bugünkü siyasî, içtimaî ve dış politik temellerin atılmasına imkân tanımıştır. Bugüne dair izdüşümlerinin de müşahade edildiği bu temellerin kimler tarafından, nasıl ve hangi enstrümanlar kullanılarak oluşturulduğu çalışmanın ana soruları olarak belirlenmiştir. Tarihsel analiz metodu ise, çalışmanın metodolojik çerçevesidir. Tarihsel analiz, olaylar arasında illiyet bağının kurulmasında ne oldu, neden ve nasıl oldu sorularına cevaben, siyasî, iktisadî ve içtimaî olarak tarihî sürecin tahlil edilmesini ve olgusal gerçekliğin saptanmasını amaçlamaktadır.

Mısır’ın İngilizlerin (1881) ve Tunus’un Fransızların (1882) himayesine girmesi neticesinde Trablusgarb, Osmanlı Devleti’nin Kuzey Afrika’daki son toprak parçası olmuştur. Harbi Umumi’nin eşliğinde Akdeniz ve Kuzey Afrika’daki siyasî mücadeleye ulusal birliğini geç tamamlayan İtalya da katılmış ve bu doğrultuda İtalyan’ın ilk hedefi Trablusgarb havalisi işgal etmek olmuştur. 29 Eylül 1911 tarihinde İtalyanlar tarafından Osmanlı Devleti’ne verilen notada, Trablusgarb’ın yeniden imar edilmesinin zorunluluğu, dahi Trablus ve Bingazi’de mukim İtalyanların haklarının gözetileceği belirtilmiş ve işgalin somut zemini hazırlanmıştır (Şakir, 2018: 674). Trablusgarb saldırısı Osmanlı Mebusan Meclisinde şiddetli bir şekilde kınanırken, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin Merkez-i Umumisi Selanik’te

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Amasya Üniversitesi, Merzifon İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Amasya, Türkiye. E-posta: gokberk.yucel@amasya.edu.tr

toplanmış, Trablusgarb'a giden yolların kapanması sebebiyle vatansever zabitlerden müteşekkil bir grubun gizlice bölgeye intikal etmesi yönünde karar alınmıştır. Enver Bey, Ali Fethi Bey, Mustafa Kemal Bey, Halil Bey, Nuri Bey, Süleyman Askeri Bey, Kuşçubaşı Eşref Bey gibi zabitler, muhtelif nam ve yollarıyla Trablusgarb'a gitmiş, Enver Bey komutasında bölgedeki yerel ahali örgütlenerek direniş başlatılmıştır (Tetik, 2018: 107; Bardakçı, 2015: 104).

Trablusgarb'da Osmanlı zabitleri, bölge ahali nezdinde hüsnü kabul görmüşlerdir. Özellikle Enver Bey'in Naciye Sultanla nişanlı olması, Saltanat makamı tarafından bölgeye gönderildiği algısının oluşmasına sebebiyet vermiştir. Bu husus Enver Bey'in mektubasında da yer almıştır (Hanioglu, 1989). Enver Bey'in Araplar nezdindeki bu algısı, Arap aşiretlerinin birleştirilmesinde ve İtalyanlara karşı güçlü bir direnişin oluşmasında önemli bir rol oynamıştır. Trablusgarb'da başarılı bir savunma hattı oluşturan Osmanlı zabitleri, işgalin bölgenin içlerine doğru genişlemesini engellemişlerdir. Lakin Ekim 1912'de Balkan Harbi'nin patlak vermesi, Osmanlı Devleti'ni barış anlaşması imzalamaya mecbur bırakmıştır. 18 Ekim 1912 tarihinde imzalanan Uşi Antlaşmasıyla Trablus-Bingazi Havalisi ve Akdeniz'deki On iki Ada İtalyanlara bırakılmıştır. Trablusgarb'da savaş sona erse de oluşturulan "Fedai Zabitan" grubuyla Osmanlı subaylarının bir kısmı bölgedeki direnişe devam etmiştir. Fedai Zabitan grubu, Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Bey'in 1914 yılında Trablusgarb'da Afrika Gruplar Komutanı vazifesiyle daha geniş bir faaliyet alanına kavuşmuştur (Aktaran Tetik, 2018: 111-114).

Çalışmanın sonucu itibariyle birinci olarak şu söylenebilir, Trablusgarb Osmanlı'da vatan savunmasının kutsiyeti noktasında Türk zabitleri açısından güçlü bir inanç ve motivasyon kaynağı teşkil etmiştir. Zira Trablusgarb'da yer alan genç subayların büyük bir çoğunluğu hem Harbi Umumiye'de hem de İstiklal Harbi'nde başarılı bir mücadele örneği sergilemişlerdir. İkinci olarak Trablusgarb'daki Türk liderliğinin inanç ve inadı, Osmanlı sonrasında Libya topraklarında derin izler bırakmıştır. Çöl Arslan'ı Ömer Muhtar'ın Libya topraklarında verdiği bağımsızlık mücadelesi 1911 tohumlarının filizlenmesine örnek gösterilebilir. Üçüncüsü, Trablusgarb, Osmanlı'nın Afrika'ya açılan son kapısı olması hasebiyle hem Akdeniz hem de Afrika politikalarında büyük bir öneme sahip olmuştur (aktaran Tetik, 2018: 107). Osmanlı zabitlerinin bölgedeki varlığı, Harbi Umumi esnasında bölge ahalisinin desteğinin sağlanması bağlamında ehemmiyet arz etmiştir. Dördüncü ve son olarak bölge insanın Hilafete ve Saltanata duyduğu sadakat, Osmanlı'nın bölgedeki güçlü nüfuzuna ve tesirine işaret etmektedir. Bu bağlamda İtalyan işgali karşısında Osmanlı zabitlerinin seferberliği, bu sadakati pekiştirirken daha sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'ne karşı olumlu imajın ve canlı sosyal hafızanın zeminini teşkil etmiştir.

Anahtar Kelimeler: İttihat ve Terakki Cemiyeti, Trablusgarb Müdafaası, Libya, Türkiye

Kaynakça

Bardakçı, M. (2015). Enver. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Hanioglu, Ş. (1989). Kendi Mektuplarında Enver Paşa. İstanbul: Der Yayınları.

İnternet: Resmî Gazete: 30971, 7 Aralık 2019, <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2019/12/20191207-2.htm>, (Erişim Tarihi: 27.04.2021).

Tetik, A. (2018). Teşkilat-ı Mahsusa Tarihi C. 1: 1914-1916. (Umûr-ı Şarkıyye Dairesi) (Dördüncü Baskı). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Şakir, Z. (2018). İttihat ve Terakki II Nasıl Yaşadı? (İkinci Baskı). İstanbul: Akıl Fikir Yayınları.

ORTA DOĞU'NUN YENİ GÜCÜ TÜRKİYE'YE KARŞIT BATI-RUSYA İŞBİRLİĞİ

Faik ELEKBERLİ*

Son dönemlerde Orta Doğu'da, aynı zamanda Suriye ve Irak'ta yaşanan olayların kökü, savaş ocaklarının kaynağı 20. yüzyıla, hatta ondan da biraz geçmişe dayanıyor. Çünkü Orta Doğu Batı ve Rusya için önemli bir "tehlike" kaynağıdır. Bu "tehlike" hiç de dünyayı yok edecek nükleer başlıklarına sahip herhangi bir Orta Doğu devletinin ortaya çıkması ile bağlı değildir. Onlar için "tehlike" dünyada alternatifsiz olan Batı dünyası, ya da Hıristiyan alemi için yeni üçüncü güç merkezinin ortaya çıkabilmesidir. Aslında Batı Çin ve Rusya'dan daha çok Orta Doğu'daki devletlerden birinin veya birkaçının bir araya gelerek yeni güç merkezine dönüşmesinden rahatsızlık duyuyor. Bu nedenle, Orta Doğu bir asırdan fazladır ki, savaş meydanından kurtulamıyor. Yakın zamanlarda da Orta Doğu ülkeleri de dahil olmak üzere İran, Türkiye, Suriye, Mısır ve Irak'ın istikrara doğru gelişmesine imkan verilmez.

Özellikle, bu bölgenin üç ana milletinin - Türklerin, Arapların ve Farsların bir araya gelmesi Batı, Avrupa Birliği ve Rusya için elverişsizdir. Çünkü geçmişe, en az bir-iki asır önceki dönemlere baktığımızda, bu üç millet (Türk, Arap ve Fars) nispeten normal ilişkiler içinde yaşayıp, herhangi imparatorluğun bünyesinde (Osmanlı, Safevi) olurken Avrupa ve Rusya daima onlarla hesaplaşmak zorunda olmuşlar. Ama Safevi ve Osmanlı'nın çöküşünden sonra artık burada esas gücü ABD, Avrupa devletleri ve Rusya oynamaktadır. Bugüne kadar hiçbir şey değişmemiş, buna karşılık İsrail de Orta Doğu'da yeni bir güç olarak kendini göstermeye başlamıştır. Eğer dikkate alırsak, son olarak kenar güçlere karşı merkezi rolü Türkler oynamıştır, bu güçler Türkleri zayıflatmak için Farslar ve Araplardan maksimum istifade etmişlerdir. Bugün de Rusya "fars faktörü" ndan, AB ve ABD ise "Arap meselesi" nden kullanırlar. Üstelik "Kürt sorunu", "Ermeni sorunu" de son bir asırdır Türklüğe karşı yönelmiştir.

Tüm bunlara sebep de şudur ki, ABD, Avrupa devletleri ve Rusya için Orta Doğu'da sadece Türkler, özellikle Türk dünyasının en güçlü devleti Türkiyenin geri dönüşü söz konusudur. Bunun baş vermemesi için zaman zaman Türkiye "Kürt sorunu" ve "Ermeni sorunu" ile karşı karşıya konulmuştur. Aslında Suriye'de ve Irak'taki iç savaşların bitmez duruma gelmesinde en ilginç olan ABD, Fransa, Rusya gibi devletlerdir. Amaç Türkiye'yi hem dışarıdan, hem de içten korku altına saklamaktır. İlginçtir ki, bugünkü Arap devletleri Orta Doğu'da dış güçlerin egemenliğini kesin olarak kabul etmiştir. Bunu, Mısır'da vaktile yönetime gelen "Müslüman kardeşler" in devrilmesi olayları da açıkça ortaya koydu. Bu açıdan dış güçler için Araplar tehlikeli değildir. Bu Farslar hakkında da söylenebilir. Her ne kadar Persler 30 yıldan yüksektir Batı ile çelişki içindedir, ama onlar için yakın zamanda İran'ın bir güç merkezi

---

* Doç. Dr., Azerbaycan Milli İlimler Akademisi, Felsefe ve Sosyoloji Enstitüsü Üyesi, Bakü, Azerbaycan. E-posta: faikalekperov@mail.ru

olması güveni çok azdır. Demek ki, Orta Doğu'da yeni güce döndürülebilir bilecek yegani kuvvet Türklerdir. Bu nedenle, Türkler bu bölgede dış güçlerin ve bazı iç kuvvetlerin iş birliği açık şekilde kendini göstermektedir. Her durumda, Suriye'nin ardından, Irak'ta da en çok kitlesel katliamlara Türklerin maruz kalması hiç kimseye sır değildir. Batı ve Rusya için yeni hedef de İran'dan daha çok Türkiye'dir.

Bu anlamda son dönemlerde Türkiye'ye karşı perde arkasında Batı-Rusya işbirliğinin olması sır değildir. Çünkü bu bölgede Türkiye devletinin güçlenmesi Batı devletleri kadar Rusyayı da rahatsız etmektedir. Ona göre de Türkiye'nin bölgede yeni bir güç olmaması için anti Türk kuvvetler ellerinden geleni yapmaktadırlar. Biz bunu, 2020 yılının sonbaharında baş veren Azerbaycan-Ermenistan muharibesinde de gördük. Bu muharibede Azerbaycana her türlü destek veren Türkiye'nin bu duruşu Batı devletleri kadar Rusyayı da rahatsız etdi. Ancak Türkiye'nin son derece katiyyatlı duruşu onların geri çekilmesine neden oldu. Ancak Yukarı Karabağ sorunu ile ilgili gelişmelerin devam ettiği süre boyunca Türkiye'nin Azerbaycana verdiği desteğe karşı Batı-Rusya işbirliği de sürmektedir.

Anahtar Kelimeler: Yeni Orta Doğu, "Kürt sorunu", "Arap meselesi", Batı, Rusya, Avrupa Birliği, Türkiye, Üçüncü güç merkezi

DOĞU AKDENİZ'DE YAŞANAN GELİŞMELER IŞIĞINDA TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİNDE SÜREKLİLİK ve DEĞİŞİM

Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI *

Son dönemlerde Doğu Akdeniz'de yaşanan birtakım gelişmeler, bölgesel ve küresel aktörlerin ilişkilerindeki değişim, bütün dünyanın dikkatini bölgeye yöneltmiştir. Doğu Akdeniz'in önemi, tarihin ilk devirlerinden günümüze kadar önemini korumuş ve küresel rekabetin en mühim sahalarından biri olmuştur. Ancak son birkaç yıldır bu rekabet, hem bölgede yaşanan olaylar, hem de yeni doğalgaz sahalarının bulunması nedeniyle daha fazla alevlenmiştir. Doğu Akdeniz'den bahsederken, Körfez ve Hazar bölgelerindeki rekabeti, ABD işgali sonrası Irak'ı, Arap Baharı sonrası Suriye ve Libya'da süren çatışmaları, devlet dışı aktörleri ve terör örgütlerini hesaba katmak, bu gelişmeler ışığında bir bütün olarak bölgedeki politik gelişmeleri değerlendirmek gerekir. Bu çalışmada, Türkiye-İsrail ilişkilerinin seyrinin ne olacağı konusu tartışılmaktadır. Çalışmanın yönetsel kısmını tarihsel araştırma metodolojisi, teorik perspektifini ise neorealizm oluşturmaktadır.

Öncelikle Türkiye-İsrail ilişkilerinin biçimlenmesinde etkili olan süreklilik ve değişim parametrelerini açıklamak gerekmektedir. Türkiye'nin İsrail'e yönelik politikasını belirleyen temel süreklilik parametresi Batı'yla (ABD) ilişkileridir. İsrail kurulduktan sonra onu tanıma ve diplomatik ilişkiler geliştirme konusunda Türkiye'nin yaşadığı tereddütler Batı bloğuna dâhil olmasıyla giderilmiş, Süveyş Krizinde İsrail desteklenmiştir. Ancak Batı-ABD ile ilişkileri bozulduğunda bu durum İsrail politikasına yansımıştır. Kıbrıs Bunalımı ve 1964 Johnson Mektubu sebebiyle ABD ile ilişkilerin gerilmesi Türkiye'nin İsrail politikasını da yansıtmış, 1967 Altı Gün ve 1973 Yom Kippur Savaşları ve sonrasında gerçekleşen uluslararası konferanslarda Arap tezleri Türkiye tarafından desteklenmişti. Doksanlı yılların başında ise ABD'nin Birinci Körfez Harekâtıyla Orta Doğu'ya yerleşmesi ve diğer birçok önemli sorun nedeniyle Türkiye ve İsrail ilişkileri yeniden gelişmeye başlamış hatta stratejik bir boyut kazanmıştır.

Türkiye'nin İsrail'e yönelik yaklaşımını belirleyen bir diğer faktör Türkiye'nin bölgeye yönelik hassasiyetidir. Bu hassasiyet Mescid-i Aksa'da çıkan yangın sonrası ya da 1980 yılında İsrail tarafından Kudüs'ün daimi başkent ilan edilmesinde kendisini göstermektedir. 1982 yılında İsrail'in Lübnan'daki FKÖ kamplarına yönelik operasyonunda, Ermeni terör örgütü ASALA'nın kampları hakkında Türkiye'ye bilgi vermesine karşılık 1987 Birinci İntifada yaşanan olaylar sebebiyle İsrail ile ilişkiler düzelmemişti. Doksanların başında, İsrail-Filistin arasında yaşanan Oslo süreci, Türkiye'nin İsrail'e yönelik yaklaşımının normalleşmesinde etkili olmuştu. Ancak İkinci İntifada sırasında Başbakan Bülent Ecevit'in "soykırım" sözü, Türkiye'nin bölgeye yönelik hassasiyetini işaret etmekteydi.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Eskişehir, Türkiye. E-posta: yzb@anadolu.edu.tr

AK Parti iktidarı döneminde Türkiye'nin Filistin hassasiyeti dönüşerek kimliksel bir yapı arz etmeye başladı. Burada Türk Dış Politikasında yaşanan değişim etkiliydi. Klasik TDP, statükoculuk ve Batıcılık ilkeleri çerçevesinde işleyen realist yönelimli bir hüviyete sahiptir. Ancak AK Partiyle birlikte bu ilkelerin aşılması, dış politikada kültür, tarih ve din gibi faktörleri içeren İnşacı paradigma hâkim olmaya başladı. Bunun en önemli yansıma alanı Türkiye'nin İsrail politikası oldu ve bu durum ikili ilişkilerdeki değişim parametresini oluşturdu. 2006 yılında Halid Meşal'ın Türkiye'yi ziyareti sonrası İsrail Dışişleri Bakanı'nın Türkiye'ye yönelik tehditleri ve akabinde Dökme Kurşun Operasyonunda onlarca sivil Filistinlinin ölümü karşısında Başbakan Erdoğan'ın İsrail'e yönelik eleştirileri ikili ilişkileri daha da kötüleştirdi. 2008 yılında Davos'ta yaşanan tartışma ve "one minute" krizi iki ülke ilişkilerindeki bozulma-gerilim-normalleşme döngüsünü gerilim-gerilim-gerilim döngüsüne dönüştürdü. Bundan sonra, alçak koltuk krizi, Türk dizilerindeki antisemitik öğeler, bayrak krizi ve askeri tatbikatların iptali gibi sorunlar yaşandı. Fakat en büyük kriz 2010 yılında Mavi Marmara gemisine İsrail ordusu tarafından yapılan saldırı ve 9 Türk'ün öldürülmesi sebebiyle iki ülke ilişkileri dibe vurdu ve Türkiye Büyükelçisini çekerek ilişkileri yeniden İkinci Kâtiplik seviyesine indirdi. Daha sonraki süreçte Türkiye'nin talepleri yerine getirilip ilişkiler normalleşmeye başladıysa da, Nakba70 gösterilerinin aşırı sertlikle bastırılması ve ABD'nin Büyükelçiliğini Kudüs'e taşıması bu süreci sona erdirdi.

Türkiye-İsrail ilişkilerindeki bir diğer değişim parametresi, İsrail'in Türkiye'ye yönelik saldırgan tavırları olmuştur. Bu durum, Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesinden sonra Kuzey Irak'ta İsrail'in faaliyetlerini arttırmasıyla ilk olarak ortaya çıktı ve Suriye'nin kuzeyinden terör devleti oluşumuna verdiği destekle devam etti. Ancak Doğu Akdeniz'de yaşanan gelişmeler ve İsrail'in izlediği politika, Türkiye'nin Akdeniz'in dışına itilmesi ve tamamen çevrelenmesi tehditlerini içermektedir. İsrail burada ilk olarak Yunanistan ve GKRY ile imzaladığı çeşitli anlaşmalarla Kıbrıs meselesindeki tarafını belli etmiş oldu. Bu süreçte yine Türkiye'nin kötü ilişkilere sahip olduğu Körfez ülkeleriyle yaptığı anlaşmalarla İsrail, güvenlik sorununu çözerek siyasal ve ekonomik açıdan bölgedeki gücünü daha fazla konsolide etti. Özellikle Körfez ülkelerindeki petrol ve doğalgazın İsrail üzerinden Akdeniz'e ulaştırılacak olması, Türkiye'nin enerji dağıtım merkezi olma stratejisinin İsrail tarafından hayata geçirildiğini göstermektedir. Türkiye, Doğu Akdeniz'deki kuşatmayı aşmak ve uluslararası hukuktan doğan haklarından faydalanmak için Libya ile imzaladığı anlaşma önemli bir adım olsa da, Doğu Akdeniz'de kıyısı bulunan devletlerin neredeyse tamamıyla yaşanan sorunlar, diplomatik açıdan Türkiye'yi zor durumda bırakmaktadır. Türkiye'nin bunu aşabileceği iki ülke vardır: Mısır ve İsrail. Mısır'la başlayan normalleşme sürecinin, yakın zamanda İsrail ile devam etmesi beklenmektedir. Doksanlı yıllarda olduğu gibi, Türkiye ihtiyacı olduğu zaman İsrail ile ilişkilerini iyileştirebilmektedir. İsrail için de bu iyi ilişkiler Orta Doğu'da her zaman gerekli görülmektedir. Bu dönemin farkı, 15 Temmuz Darbe ve İşgal Girişiminin ardından ABD ile bozulan ilişkiler en son Biden'ın sözde soykırımı kabul etmesiyle en dip noktaya gerilemiştir. Bundan sonra İsrail ile kurulacak ilişkilerde ABD faktörü etkili olmayacak, Türkiye reelpolitik çıkarları çerçevesinde hareket edecektir.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, İsrail, Doğu Akdeniz.

ÇİN'İN ORTA DOĞU'DA MASKE/AŞI DİPLOMASİSİ

Selin M. BÖLME *

2019'un sonunda Çin'in Hubei eyaletinde patlak veren Covid-19 salgını kısa sürede bütün dünyayı sarsarak küresel bir pandemiye dönüşmüştür. Virüs ile mücadele süreci sadece insanların günlük yaşamı üzerinde etki göstermemiş, ekonomik, siyasi ve sosyal boyutları ile küresel sistemi etkilemiş ve etkilemeye devam etmektedir. Covid-19 pandemisinin küresel sistem üzerindeki etkilerinin neler olacağı veya ne kadar kalıcı ve derin etkiler bırakacağı hala tartışılmaya devam etmektedir. Ancak bu kısa süreç bile dış politikaya yeni kavramlar sokmuş ve Çin'in virüsle küresel mücadelede izlediği bağış ve destek politikası "maske diplomasisi" veya "aşı diplomasisi" olarak adlandırılarak Çin dış politikasının bir parametresi olarak analiz edilmeye başlanmıştır.

Çin, pandemi sürecinde virüsün merkezi olması ve hastalıkla ilgili bilgileri uzun süre gizlemesi nedeniyle eleştirilerin hedefi olmuştur. Virüsün ABD Başkanı Donald Trump tarafından "Çin virüsü" olarak adlandırılması, sosyal medyada Çin'e atfedilen yarasa yiyen insan görüntüleriyle birlikte duyulan öfkenin ırkçı bir hal alması, Çin'in ülke imajını olumsuz etkilemiştir. Bu durumu tersine çevirmek isteyen Bejing yönetimi, hızlı bir şekilde virüsle mücadelede tecrübesini önce Covid-19 salgınından en fazla etkilenmiş olan İtalya ve İspanya ile paylaşmış, daha sonra bu desteğin kapsamı ve içeriği genişlemiş, Çin dünyanın dört bir yanında Covid-19 ile mücadele eden ülkelere sağlık personeli, tıbbi ekipman, maske, test kitleri, mobil hastane ve en son olarak da geliştirdiği Sinovac aşısı ile destek olmaya yönelmiştir.

Çin'in bu yumuşak güç politikasının başarılı olup, olmayacağı tartışmaların bir boyutunu oluşturmaktadır. Kavramın yaratıcısı Joseph S. Nye, Çin'in bu uğraşının nafile olduğunu otoriter rejimini bu şekilde aklayamayacağını, propoganda yürüterek yumuşak gücünü onaramayacağını zira yumuşak gücün çekicilik üzerine kurulu olduğunu Çin'in ise sistem olarak bundan yoksun olduğunu düşünmektedir (Nye, 2020). Gerçekten Çin'in ABD gibi bir çekiciliği olmadığı argümanı üzerinden bu yumuşak güç stratejinin Çin'in imajını düzeltmeye yaramayacağı ve ona avantaj sağlamayacağı argümanı ile meseleyi kestirip atmak mümkün müdür? Gerek sağlık sistemlerindeki eksiklikler gerekse yoğun çatışma bölgelerini içermesi nedeniyle Orta Doğu coğrafyasının salgınla mücadelede zorluk çektiği ve dış desteğe ihtiyaç duyduğu bu noktada göz önüne alınmalıdır. Virüs ilk defa Ocak 2020'de Birleşik Arap Emirlikleri'nde görülmüş, hasta sayıları İran dışında bölge ülkelerinde 2020 ortalarına kadar daha düşük seviyelerde kalmıştır. Ancak 2020 yazından itibaren vaka sayıları büyük ölçüde artmıştır. Körfez ülkeleri kaynaklarını kullanarak bu

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, Türkiye. E-posta: selin.bolme@gmail.com

krizle başa çıkıyor gözükseler de bu ülkeler de uzun vadede petrol fiyatlarının düşüşü ve ekonomik daralma nedeniyle kriz tehdidi altında bulunmaktadır. Bölgede çatışma içinde olan Yemen ve Suriye’de durum çok daha kritik boyuttadır. Mülteciler ve yerinden edilen toplulukların dezavantajlı yaşam koşulları ile bu tablo birleşince tüm Orta Doğu coğrafyası salgının tahribatı ile sarsılmaktadır. Bazı analistlere göre bu şekilde devam etmesi Orta Doğu açısından Arap İsyanlarına benzeyen bir toplumsal patlamaya yol açabilir. Böyle bir ortamda bölgeye en fazla yardımı yapabilecek Avrupa ve ABD’nin kendi ülkelerindeki salgını bile kontrol etmekte zorlanmaları, kaynaklarını kendi tüketimlerine ayırmaları Çin’in bölgeye desteğini diğer ülkelere yaptığı yardımlardan çok daha başka bir noktaya taşımaktadır. Nitekim Çin’in bölgedeki bu proaktif politikası NATO Aralık 2020’de Orta Doğu’da Covid 19 raporuna da yansımış ve Batı kendini toparlama planları ile meşgulken ve kendi kapasitesi sınırlıyken, Çin’in maske diplomasisi bölgeye çok daha müdahaleci bir yaklaşımın başlangıcı olarak yorumlanmıştır (Gilbert, 2020).

Bu tebliğin amacı Çin’in Orta Doğu’da izlediği maske/aşı diplomasisinin boyutlarını ortaya koyarak, yumuşak güç kavramı çerçevesinde tartışmak ve bölge dinamikleri ve küresel rekabet açısından bu politikayı analiz etmektir. Çin yardımları hakkında detaylı bilgi vermekten kaçınmaktadır. Bu nedenle medya, uzman kuruluş raporları ve literatür incelenerek bölge ülkeleri ile ikili ilişkileri üzerinden Çin’in maske/aşı diplomasisi faaliyetleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Bu faaliyetler bağışlar, destekler ve aşı satış anlaşmaları olmak üzere üç başlığa ayrılarak analiz edilecektir.

Çin yumuşak gücünü ABD gibi ideolojik bir söylemle temellendirme konusunda henüz başarılı olamasa da ekonomik gücünün avantajı ile proaktif bir politika izlemektedir. Orta Doğu coğrafyası düşük profilli bir dış politikayı tercih eden Çin’in küresel politikasında daha arka planda durmaktadır. Ancak son 10 yılda Çin’in sadece ekonomik değil askeri ve siyasi varlığı da bölgede kendini hissettirmektedir. 2011 Libya müdahalesi sırasında vatandaşlarını ülkeden çıkarmak için Çin’in donanmasının en modern askeri gemisini ilk defa Akdeniz’e kadar göndermesi sembolik açıdan önemli görülmüştür (Collins ve Erickson, 2011). Bugün Libya iç savaşında Çin silahları kullanılmaktadır. Çin, Orta Doğu’da izlediği politikayı küresel yardımseverlik olarak sunuyor olsa da bu sürecin İran’la ilişkilerini derinleştirdiği, özellikle bugüne kadar daha sınırlı ilişki içinde olduğu Körfez bölgesi ülkeleri ile yakınlaşmada maske/aşı diplomasisinin önemli bir kapı araladığı görülmektedir. Bu neticeler Covid 19 pandemisi öncesinde tırmanmış olan ABD-Çin rekabetinin pandemi döneminde daha da sertleşmesi çerçevesinde de değerlendirilmelidir. Nitekim ABD, Çin’in bölgede yumuşak gücünü kullanımından rahatsızlık duymakla birlikte bölgedeki pandemi ile acil mücadele gerekliliği ancak elindeki kaynakların yetersiz olması nedeniyle bu duruma müdahale edememekte ve alternatif bir güç olarak kendini gösterememektedir. Aşı diplomasisi Çin’i Orta Doğu rekabetine dahil edecek etkinlikte sonuçları bugün için üretememiş, uzun vadeli sonuçları düşünüldüğünde Çin’e bölge ile ilişkilerini geliştirmesinde dönüm noktası olabilecektir.

Anahtar Kelimeler: Çin, Orta Doğu, Yumuşak Güç, Covid 19, Aşı Diplomasisi

Kaynakça

Collins, G. ve Erickson, A. S. (2011, March 11). "Implications of China's Military Evacuation of Citizens from Libya," *Jamestown Foundation China Brief*, 11 (4). Erişim adresi <https://jamestown.org/program/implications-of-chinas-military-evacuation-of-citizens-from-libya/>

Gilbert, R. (2020, December 11). The Covid-19 Pandemic and the Middle East and North Africa Region. *NATO Special Report*. Erişim adresi <https://www.nato-pa.int/download-file?filename=/sites/default/files/2021-01/095%20GSM%2020%20E%20rev%20%20fin-%20COVID%20PANDEMIC%20IN%20THE%20MENA%20REGION.pdf>

Nye, J. S. (2020, April 16). No, the Coronavirus Will Not Change the Global Order. *Foreign Affairs*. Erişim adresi <https://foreignpolicy.com/2020/04/16/coronavirus-pandemic-china-united-states-power-competition/>

ULUSLARARASI SİYASETTE ARAP BİRLİĞİ'NİN DÖNÜŞÜMÜ: İSRAİL KARŞITLIĞINDAN İRAN KARŞITLIĞINA

Keisuke WAKIZAKA *

1945 yılında İkinci Dünya Savaşı sona erip Soğuk Savaş başladığından beri Arap dünyası devamlı uluslararası siyasetin gündemindedir. Özellikle Filistin Meselesi “dini-medeniyet çatışması” boyutunu da taşıdığından dolayı uluslararası kamuoyunun yoğun dikkatini çekmeye devam etmekte ve bu mesele etrafında çok sayıda sıcak gelişmeler yaşanmaktadır.

Arap dünyasındaki siyasal gelişmeler arasında en önemli olanlardan biri Arap Birliği'nin 1945 yılında kurulmasıdır. Arap Birliği o yılda Mısır, Suriye, Yemen, Lübnan, Ürdün, Irak ve Suudi Arabistan'ın bir araya gelmesiyle kurulmuştur. Arap Birliği, Arap devletleri arasındaki ilişkileri ve etkileşimleri pekiştirmeyi hedeflerken Filistin Meselesi etrafında resmi olarak İsrail karşıtlığını benimseyerek Filistin'in yanında yer almaya devam etmiştir.

Fakat 1980'li yıllardan sonra İslamcı İran'ın bölgede kendi nüfuzunu artırması ile Arap dünyasının durumu oldukça karmaşık hale gelmiş ve Arap Birliği'nin yapısı da değişime uğramıştır. Özellikle 2011 yılında başlayan Arap Baharı'ndan sonra Orta Doğu'daki siyasal gelişmeler sonucunda artık “Yahudi-İslam” ikili çatışması bağlamındaki yorum geçerliliğini kaybetmeye başlamıştır. Durum böyleyken, özellikle Arap Baharı sonrası Arap Birliği'nin yapısının dönüşümü hakkındaki güncel araştırmalar henüz yeterli sayıya ulaşmamış ve çoğu halen “Yahudi-İslam” çatışması bağlamında tartışmayı açmaktadır. Bu durumu dikkate alarak, Bu çalışma Arap Baharı'ndan sonra Arap Birliği'nin yapısı ve içindeki güç ilişkilerinin dönüşümüne odaklanmayı amaçlamaktadır. Bu çalışma Arap Birliği'nin başlangıçta Filistin'i desteklemek için İsrail karşıtı bir örgüt olarak kurulurken ve örgüt içinde Mısır-Suudi Arabistan arasındaki rekabet devam ederken günümüzde ise Mısır-Suudi Arabistan rekabetinin neredeyse sona erdiğini ve örgütün daha çok İran karşıtlığına yöneldiği için “edebi düşman” olarak tanımlanan İsrail ile yumuşamaya doğru gittiğini ileri sürecektir.

Teorik çerçeve ve araştırma yöntemleri konusunda, bu çalışma uluslararası ilişkiler teorilerinden inşacılık teorisine dayanacaktır. İnşacılık teorisi uluslararası örgütleri değişken yapılanma olarak algılamakta ve yapının değişiminde kimlik, ilkeler ve normların önemli rol oynadığını vurgulamaktadır. Gerçekten de Arap Birliği'nin güncel durumunu analiz etmek için klasik realizm, liberalizm ve Marksizm teorileri yetersiz kalmakta ve bu teoriler uluslararası örgütlerin yapısının değişkenliğini göz ardı etmektedir. Dolayısıyla bu çalışmada uluslararası örgütlerin değişkenliği üzerinde vurgu yapan inşacılık teorisi tercih edilmiştir.

---

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: kwakizaka@gelisim.edu.tr

Arap Birliği 1945 yılında Mısır, Suriye, Yemen, Lübnan, Ürdün, Irak ve Suudi Arabistan tarafından kurulurken Filistin Meselesi'nin patlak vermesinden dolayı İsrail karşıtlığını benimsemiştir. 1956 yılındaki Süveyş Krizin'de Arap Birliği İsrail, İngiltere ve Fransa'ya karşı Mısır'ı desteklemiştir. 1974 yılında Filistin Kurtuluş Örgütü Arap Birliği'nin resmi üyesi olarak kabul edilmiştir. Ayrıca bu dönemde Arap Birliği "İsrail ile barışmama, müzakere etmeme ve tanımama" ilkesini resmen benimsemiştir. Böylece Arap Birliği uluslararası siyasette Filistin'i destekleyerek İsrail'e karşı sert tutumu benimsemeye devam etmiştir.

Diğer yandan, Arap Birliği içinde uzun zamandır Mısır ve diğer Arap ülkeleri, özellikle Suudi Arabistan arasında iktidar çatışması devam etmiştir. Arap Birliği'nin merkezi Kahire'dedir ve günümüze kadar görev yapan 7 genel sekreterin hemen hemen hepsi Mısırlı olduğu gibi, Arap Birliği içinde Mısır'ın nüfuzu büyük olduğu için Suudi Arabistan gibi diğer Arap ülkeleri bu duruma tepki göstermekteydi. Özellikle 1978 yılında Mısır ve İsrail arasında Camp David Anlaşması imzalandıktan sonra Arap Birliği içindeki Mısır'ın etkisi önemli derecede azalmıştır.

2011 yılındaki Arap Baharı'ndan sonra ise Arap dünyasının durumu ve Arap Birliği'nin yapısı ciddi değişime uğramıştır. Bu gelişmeden sonra İran bölgedeki nüfuzunu artırmak için Şiilik-İslamcılık ideolojisine dayanarak Yemen, Suriye, Irak, Lübnan ve Bahreyn gibi ülkelerde devam eden çatışmalara devamlı olarak müdahale etmektedir. Bu durum altında Mısır ve Suudi Arabistan gibi Arap ülkeleri İran'a karşı bir araya gelmeye başlamış ve içindeki Mısır-Suudi Arabistan rekabeti de sona ermiştir. Ayrıca Arap ülkelerinin çoğu "kötünün kötüsü" olan İran'a karşı "kötünün iyisi" olan İsrail ile yumuşamaya başlamış ve Filistin Sorunu Arap dünyasında gündemden düşmeye başlamıştır. Böylece Arap Birliği İsrail karşıtı bir örgütten İran karşıtı bir örgüte dönüşmeye başlamıştır.

Sonuç olarak, Arap Birliği İsrail karşıtlığı ve Filistin'in kurtuluşunu resmi ilke olarak benimsemişse de, örgüt uluslararası siyasetteki gelişmelerden etkilenerek kendi yapısını önemli derecede değiştirmiştir. Gerçekten de Arap dünyası İran'dan gelen tehdit büyümeye devam ettikçe İran karşıtlığını daha ön plana çıkarıp asıl ilke olan İsrail karşıtlığından vazgeçmeye yönelmektedir.

Anahtar Kelimeler: Arap Ligi, İsrail Karşıtlığı, İran Karşıtlığı, Bölgesel Çatışmalar.

ARAP BAHARI'NIN ARDINDAN: ARAP BAHARI POST-KOLONYAL DÖNEMİN SONU MUYDU?

Suat AYHAN*

2010 yılında Tunus'ta ortaya çıkan ve bölge ülkelerine sirayet eden Arap Baharı'yla birlikte kolonyal dönem sonrası Arap Orta Doğu'sunda uzun yıllar devam eden otoriter rejimler peş peşe yıkılmış, bölgenin jeopolitiği değişmiştir. Arap Baharı'nın beraberinde getirmiş olduğu değişim dalgasıyla birlikte bazı ülkelerde otoriter rejimler yıkılmış, bazılarında ise birtakım ekonomik ve sosyal reformlarla otoriter rejimler ayakta kalmışlardır. Kolonyal dönem sonrası Arap Orta Doğu'sunda otoriter rejimlerle yönetilen ülkelerin Batı'ya olan bağımlılığı Arap Baharı'nın ortaya çıktığı tarihe kadar devam etmiş, tarihten güncele, özellikle Soğuk Savaş dönemi boyunca etkisini kesif bir şekilde gösteren küresel güçler, Arap Orta Doğu'sunda dolaylı ve doğrudan sömürgeci konumunda olmuşlardır. Kolonyal dönemin bıraktığı mirasla demokrasiye, istikrarlı bir ülke görünümüne bir türlü kavuş(a)mayan, uzun yıllar boyunca otoriter rejimlerle yönetilen, sosyal ve ekonomik açıdan kalkınmayan Orta Doğu ülkeleri, Arap Baharı'na kadar istikrarsız, kendi içinde birtakım sosyal, kültürel ve ekonomik sorunlar yaşamışlardır. Arap Baharı'yla birlikte Orta Doğu coğrafyasında etkisini gösteren değişim dalgası; bölge ülkelerinin veçhesini değiştirmiş, post-kolonyal dönem boyunca Orta Doğu halklarının otoriter rejimlere yönelik bastırılmış hoşnutsuzluklarını gün yüzüne çıkarmış, post-kolonyal dönemde Batı'ya bağımlı olan otoriter rejimler Arap Baharı'yla birlikte halkın demokrasi ve reform çağrılarını karşısında iktidarlarını terk etmek zorunda kalmışlardır. Bu durum, tarihten güncele oryantalist yazındaki Orta Doğu imgesinin değişmesini beraberinde getirmiştir. Arap Orta Doğu'sunda yeni bir dönemin kapısını açan Arap Baharı çoğu Orta Doğu ülkesini tesiri altına almış, bölge haklarının post-kolonyal dönem boyunca hayatın farklı kompartımanlarında maruz kalmış oldukları yoksunluklar (gelir eşitsizliği, liyakatsizlik, düşünce ve ifade özgürlüğü vb.) baharın zuhur ettiği tarihten itibaren meydanlarda Arap halklarının nümayişlerle dillendirilmiştir. Orta Doğu sokaklarında ortak temalarla bir mobilite içinde olan demokrasi ve reform yanlısı halk kitlelerinin talepleri tedricen sönümlenmiştir. Suriye'de yaşanan iç savaş ve bunun bölge ülkelerine olumsuz tesirleri, Libya'nın parçalanmış bir ülke hüviyetine bürünmesi, Mısır'da yaşanan askeri darbe ve sonrasındaki gelişmeler, Yemen'in bir türlü istikrara kavuşamayışı gibi durumlar, Arap Baharı'nın tahayyül edilen bir baharı doğurmadığını göstermiştir. Özellikle küresel güçlerin bölgedeki kendine sadık otoriter liderlerinin iktidarlarını kaybedişi durumu, Arap Baharı'nın en önemli neticelerinden birini teşkil etmiş olsa da geçen on yılın ardından Arap Baharı'nın sirayet ettiği bazı ülkelere küresel güçlere bağımlı olan rejimlerin ayakta kalması ve küresel güçlerin Orta Doğu'ya

---

* Doktora Öğrencisi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Orta Doğu Çalışmaları, Bursa, Türkiye.
E-posta: suat_ayhan@outlook.com

yönelik politikalarını tasarlarlarken işbirliği içinde oldukları otoriter liderlerle bölge politikalarında etkili olması durumu, Orta Doğu coğrafyasında post-kolonyal dönemin devam edip etmediği yönünde birtakım tartışmaları beraberinde getirmiştir. Kimi araştırmacıların bakış açısı Arap Baharı'nın özellikle uzun yıllar iktidarda kalan otoriter liderlerin iktidarlarını terk etmesiyle birlikte Orta Doğu'da Batı hegemonyasının sarsıldığına, post-kolonyal dönemin kapandığına yönelik iken, kimi araştırmacılar ise Arap Baharı'nın bazı ülkelerde radikal bir değişimi beraberinde getirmiş olsa da yönettikleri halk tabakasıyla bağı olmayan, Batı'ya bağımlı Orta Doğu liderlerinin iktidarda kalması durumunu post-kolonyal dönemin devam ettiğiyle ilişkilendirmişlerdir. Bu çalışma, 2010 yılında ortaya çıkıp zamanla Orta Doğu'nun mimarisini ve jeopolitiğini değiştiren Arap Baharı'nın post-kolonyal döneminin sonu olup olmadığına odaklanmış olup, geçen on yılın ardından Arap Baharı'nın bölge ülkeleri üzerinde yaratmış olduğu etkiler göz önünde bulundurularak Arap Baharı sonrası döneme yönelik bir perspektif sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Orta Doğu, Arap Baharı, Kolonyalizm,

GÜNEY KAFKASYA ve ORTA DOĞU'DA BÖLGESEL MÜCADELE

Samir HUMBETOV*

Dünya enerji rezervlerinin önemli bir kısmının bu bölgenin payına düşmesi ve ulaşım hatlarının burada yerleşmesi doğal olarak bu bölgeye ilgiyi arttırıyor. O yüzdendir ki, XX. yüzyılın 90-lı yıllarından bu yana Güney Kafkasya ve Orta Doğu'da bir türlü istikrarın elde edilmesi mümkün olamadı. Önce 1992 senesinden başlayarak Ermenistanın Azerbaycanın Yurakı Karabağ ve çevresindeki şehirlere saldırması ve bu saldırı sonucunda 20% kadar Azerbaycan topraklarının işgal edilmesi neticesinde 1 milyona aşkın Azeri türklerinin kendi ana topraklarından kaçarak ökenin ve dünyanın başka-başka yerlerinde yaşamağa tabi tutulmuşdur¹. Uzun süre ABD, Rusya ve Fransanın başını çektiyi AGİT Minsk qrupu üçlüsünün bu sorunu barışçıl amaçlarla çözmeye özen göstermemesi neticesinde Karabağ sorunu Ermenistan-Azerbaycan arasında 30 yıla kadar devam etmiştir. Tabii ki, bu sürec içerisinde de taraflar arasında zaman-zaman sıcak çatışmalar yaşanmış ve insan kayıplarına yol açmıştır². Tüm bunlara rağmen AGİT üçlüsünün bölgeye yaptığı ziyaretlerin hiç bir sonuç vermediğini anlayan, son 20 yılda büyük oranda gelişen ve bölgesel güç haline gelen Türkiyenin ve Rusiyanın birge çabası ile 27 Eylül 2020 yılından başlayarak 44 gün devam eden II. Karabağ savaşında Azerbaycan Silahlı Kuvvetleri zafer elde etdi. Bu hususda Türkiyenin Güney Kafkasyada etkisinin ne kadar arttığını açıkca söylemek mümkündür. Bunun yanısıra diyer bölgesel ve bölgedışı aktörlerin bu konunun çözümü ile bağlı çaba sarf etmediyi de herkes tarafından açıkca belli oldu³.

44 günlük II. Karabağ savaşında kardeş Türkiyenin her imkanı ile Azerbaycanın yanında yer alması inkar edilemez konulardandır. Türkiye Cumhuriyeti ister politik açıdan tüm bölgesel ve uluslararası örgütlerde, isterse de akseri bakımdan son askeri-teknolojik yenilikleri (burada Bayraktar TB2 siha ve ihalarını ayrıca söylemek gerekiyor) ile Azerbaycan Silahlı Kuvvetlerine verdiği katkı sayesinde Azarbaycan II. Karabağ savaşında zafer elde etdi. Türkiyenin Güney Kafkasyada barışa ve istikrara verdiği katkının sonucunda bölgenin jeopolitik, jeostratejik ve jeoekonomik durumu değişmeye başlamıştır⁴.

II. Karabağ savaşının ardından Güney Kafkasya bölgesinde güç mücadilelerinin yanısıra güvenlik politikalarının da arttığını söylemek mümkündür. Kardeş Türkiyenin bölgesel istikrarın sağlanması ve barışın elde edilmesinden sonra bölgesel aktörlerden İranın, bölgedışı aktörlerden ABD, Avrupa Birliyi ve Çinin buralarda daha da aktif hale gelmesini göre biliriz. ABD ve Avrupa Birliyi için Güney Kafkasya, dolayısıyla Azerbaycan oldukça büyük stratejik öneme sahiptir. Xazar denizininin ham petrol ve doğal kazla zengin olması ve aynı zamanda Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ulaşım koridorunun üzerinde yerleşmesi Batı için

---

* "Atlas" Araştırmaları Merkezi, Asya ve Sakit Okean Ülkeleri Siyasi Uzmanı, Bakü, Azerbaycan.
E-posta: samir.gumbatov.1987@mail.ru

Azerbaycanı vazgeçemeyeceği bir ülke haline getirmiştir. Azerbaycan ham petrolünün ve doğal gazının Bakı-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattı ve Bakı-Tiflis-Erzrum gaz boru hattı vasıtası ile Avrupa ve Dünya pazarlarına çıkarılması fevkalade öneme sahiptir. Bakı-Tiflis-Kars tren yolu hattının faaliyeti bölgenin istikrarı için büyük önem arz etmektedir⁵.

Tabii ki, aynı durum Çin için de geçerlidir. Çinin 2013 yılında başlattığı “Bir kuşak, bir yol” projesinin geçiyi hatlardan birinin Azerbaycanda, daha açık desek Güney Kafkasyadan geçmesi bölgenin nüfusunu doğrudan arttırılmasına imkân sağlamıştır. Çinin bugün “Bir kuşak, bir yol” projesi çerçevesinde Güney Kafkasyaya verdiği önemi gözönünde bulundurarak söylemek mümkündür ki, Güney Kafkasya güç mücadelesinde önemli yere sahiptir⁶.

Yukarıda da vurduğumuz üzere Dünya için diyer önemli bölge tabii ki, Orta Doğu’dur. Bu bölgenin dünya ham petrol ve doğal gaz rezervlerinin yarısından çokuna sahip olması bölgesel mücadilenin önünde gelen en önemli sebeplerden biri gibi bilinmektedir. 11 Eylül 2001 yılında ABD de yapılan terör olaylarından itibaren dünya politik sistemi yeni döneme girdi. ABD yapılmış yahut da kurulmuş terör olaylarından derhal sonra bölgesel ve küresel çapta “terörle mücadele” kampanyasını başlattı. Önce 7 Ekim 2001 senesinde Afganistana saldıran ABŞ ve müttefikleri, daha sonra Mart 2003 de nükleer bomba ve teröre destek behanesi ile Irak’a saldırdı. Bu saldırı sonucu Irak lideri Saddam Huseyn tutularak idam edildi. ABD ve NATO nun bu saldırılarının sonucunda Afganistanda ve Irak’ta onbinlerce insan öldürüldü ve sakat burakıldı. Yüzbinlerce insan kendi toprağından göç yapmak zorunda kaldı⁷.

Adına “Arap Baharı” verilen olaylar 17 Aralık 2010 yılında Tunus’da patlak verdi ve kısa süre sonra Kuzey Afrika yerleşen Cezayir, Libya, Mısır ve Orta Doğu’da yerleşen Lübnan, Ürdün, Suriya, İran, Irak vs. ülkeleri kapsadı. ABD nin Büyük Orta Doğu Projesi(BOP) yavaş-yavaş hayata geçirilmeye başlatıldı. Bu kanlı olaylar sonucu uzun yıllara dayalı dikatörlükler çökertildi ve ölkeleri iç istikrarsızlık bürüdü. Hemen-hemen “Arap Baharı”nın dokunduğu her bir ülkede karışıklık iç savaşa neden olmasa da, birçok ülkede uzun zaman istikrar sağlanamadı^{8,9}.

Orta Doğuda Suriye’nin “Arap Baharı”nın etkisi altına düşmesi sonucunda iç savaş başladı. Bu savaş sonucu ülke tamamen çökertildi. Suriye lideri Beşşar Esad cumhurbaşkanı koltukunu terk etmese de, ülke fiilen bir kaç hisseye parçalanmış duruma geldi. 2014 yılından itibaren IŞİD’in Suriyede ve Irakta oluşumu başladı. IŞİD’in hem Suriyede, hem de Irakta yaptığı katliamlar ve yarattığı korku sonucu bir milyona aşkın Suriyeli ve Iraklı öldürüldü. 6 milyondan fazlası ise kendi topraklarını terk etmek zorunda kaldı. Yapılmış bu politika sonucu Orta Doğu ve Kuzey Afrikada uzun vadeli istikrarsızlık meydana gelmiştir^{10,11,12}.

Son 20 yıla bakıldığında bölgesel güç müadilesi kapsamında büyük devletler kendi aralarında bir ittifak halini almaya çaba göstermişler. Hem Güney Kafkasyada, hem Orta Doğu’da, hem de Kuzey Afrikada uzun yıllar istikrar sağlanamamıştır. Bölgesel aktörler olarak Güney Kafkasya ve Orta Doğu’da Türkiye’nin çaba sarf etdiyini görmek mümkündür. Türkiye’nin hızlı siyasi, ekonomik ve askeri yükselişi bölgesel aktör olarak onun önemini

daha da arttırıyor. Türkiyenin son 20 yılda yürüttüğü içine kapanık değil, dışa açık politika yürütmesi bölgede istikrarın sağlanmasına büyük katkı sağlayabilir.

Anahtar Kelimeler: Güney Kafkasya, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Türkiye

Kaynakça

ABD'nin afganistan ve irak müdahaleleri sırasında türkiye'nin tutumunun abd medyasında ele alinişi- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/225606>

Azerbaycan Cumhurbaşkanı Aliyev: Minsk Grubu çatışmanın çözümünde herhangi bir rol oynamadı- <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/azerbaycan-cumhurbaskani-aliev-minsk-grubu-catismanin-cozumunde-herhangi-bir-rol-oynamadi/2074886>

Bakü-Tiflis-Ceyhan Boru Hattı Projesinin Hukuki Boyutları Mehmet Merdan Hekimoğlu- <http://bilgi.yesevi.edu.tr/yonetim/icerik/makaleler/2456-published.pdf>

Büyük Orta Doğu Projesi Nedir? Mithat IŞIK 09 Temmuz 2018 15:30- <https://www.sde.org.tr/mithat-isik/genel/buyuk-ortadogu-projesi-nedir-kose-yazisi-5652>

Çin Halk Cumhuriyeti'nin Küresel Hegemonya Girişimi: Bir Kuşak Bir Yol Projesi- <https://uianaliz.org/haber/107/17/cin-halk-cumhuriyetinin-kuresel-hegemonya-girisimi-bir-kusak-bir-yol-projesi>

Dağlık Karabağ: Azerbaycan ile Ermenistan arasındaki çatışmalarda '5 binden fazla asker öldü' 3 Aralık 2020 - <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55164241>

Dağlık Karabağ: İHA ve SİHA'ların rolü ne oldu, Azerbaycan'a nasıl avantaj sağladı? İrem Köker BBC Türkçe 12 Kasım 2020- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-54917938>

Karabağ'ın İşgal Süreci ve Bölgede Yaşanan Son Olaylar Çerçevesinde Çözüm Arayışları Dr. Beşir MUSTAFAYEV- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/33677>

Kısa dönen Arap Baharı 10. yılını geride bıraktı: Arap Baharı ne zaman başladı?- <https://www.yenisafak.com/dunya/kisa-donen-arap-bahari-10-yilini-geride-birakti-arap-bahari-ne-zaman-basladi-3590169>

İŞİD'in 6 yılı: Suriye ve Irak'ta neler yaşandı? Mesut Ersöz & Osman Kaytazoğlu & Selim Büyükgüner BBC Türkçe- <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-50434154>

İŞİD'in Suriye-Irak'taki yükselişi ve düşüşü- <https://www.evrensel.net/haber/373482/isidin-suriye-iraktaki-yukselisi-ve-dususu>

İŞİD'den Musul Civarında Toplu Katliam- <https://www.haberler.com/irak-in-nasir-kentinde-isid-den-toplu-katliam-8893388-haber/>

MÜSLÜMAN TOPLUMLARDA DİNİ RADİKALİZMİN DEĞİŞEN DÜŞMAN TASAVVURU

Nurullah ÇAKMAKTAŞ*

On dokuzuncu yüzyılda üretilmeye başlanan İslamcılık düşüncesinin ve yirminci yüzyılın başlarında teşekkül eden ana akım İslami hareketin temel mücadele sahası sömürgecilik, batılılaşma ve otuzlu yıllardan itibaren de Filistin meselesi olmuştur. Bu mücadele sahası içinde mücadeleye muhatap olanlar büyük oranda gayri Müslim aktörlerdir. Ulus devletlerin inşasından sonra ise mücadele sahası, Müslümanlar eliyle kurulan yeni devletlere yönelmiştir. Fakat Müslümanlar eliyle kurulan ve İslamlaşma talebinde bulunan İslami hareket müntesiplerine zulmettiği düşünülen Müslüman devlet ve idarecilere karşı “cihat” şiarı altında karşı koyabilmek yeni bir durumu ifade etmiş ve dolayısıyla bu durum ideolojik bir boşluğu beraberinde getirmiştir.

Ana akım İslami hareketin bir sapması olarak altmışlı yıllardan sonra şekillenmeye başlayan cihâdî düşünce ve hareket, yeni kurulan ulus devletlerle nasıl mücadele edilmesi gerektiği hususunda ana akım İslami hareket ile derin ayrılık içine girmiş ve söz konusu ideolojik boşluğu ürettiği bir takım dini-radikal düşüncelerle doldurmaya çalışmıştır. Özellikle 1967 senesinde İsrail karşısında alınan hezimet (en-Nekse) önemli bir dönüm noktasını ifade etmiştir. Zira cihâdî düşünceye göre bu hezimet, Müslüman ülkelerde Allah'ın kanunlarının yürürlükte olmaması nedeniyle gerçekleşmiştir. Dolayısıyla o ana kadar “uzak düşman” olarak kendisine odaklanılan İsrail'i alt etmenin yolu “yakın düşman” olan yerel rejimleri devirip dini şariat ile yönetilen bir İslam devleti kurmaktan geçmektedir. Böylece cihâdî hareket, ulus devlet rejimlerine karşı cihadi meşrulaştıran bazı hükümler ihdas etmiş ve gelenekten farklı olarak adına “yakın düşman” dediği yeni bir düşman tasavvuru inşa etmiştir.

Söz konusu düşman tasavvuru doksanlı yıllara kadar cihadi harekete yön vermiştir. Fakat I. Körfez Savaşı cihâdî düşüncenin evrimine etki eden bir başka olgu olarak belirleyici olmuştur. Öyle ki I. Körfez Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Amerikan karşıtlığı etrafında örgülenen Küresel Cihat fikrinin filizlenmesini tetiklemiş ve “iki kutsal beldenin Amerikalılar tarafından işgali” teması Usame b. Ladin'in neredeyse bütün konuşmalarında işlenmeye başlanmıştır. Böylece doksanlı yılların ortalarından sonra, “asker-sivil fark etmeksizin İslam dünyasını işgal eden Haçlı-Siyonist ittifak içinde yer alanlara, kendi vatanları da dahil dünyanın her yerinde saldırılar tertip edilmesi” anlamına gelen “küresel cihat” düşüncesi teşekkül etmiş ve yerel rejimleri ifade eden “yakın düşman” yerine bu

---

* Dr., Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.
E-posta: nurullah.cakmaktas@gmail.com

rejimleri destekleyen ve “yılan başı” olarak tanımlanan Amerika öncülüğündeki harici düşmanlar (uzak düşman) birincil hedef haline gelmiştir.

11 Eylül saldırılarının akabinde ise cihâdî harekete karşı tüm dünyada alınan güvenlik önlemleri hareketin ademi merkezîyetçi bir yapıya doğru savrulmasına sebebiyet vermiş ve bu durum lokal el-Kaidelerin türemesiyle sonuçlanmıştır. Fakat lokal el-Kaidelerin zuhur etmesi merkezi el-Kaide'nin temel ilkelerinden uzaklaşmayı da beraberinde getirmiştir. Şüphesiz bu dönemde kontrolden çıkmış en fazla dikkat çeken lokal grup Ebû Mus'ab ez-Zerkâvî tarafından kurulan ve sonraki yıllarda ortaya çıkacak DAİŞ'in nüvelerini oluşturan Irak el-Kaidesi olmuştur. Gerek Ez-Zerkâvî liderliğindeki Irak el-Kaidesi ve gerekse de 2006 yılında ortaya çıkan DAİŞ, merkezi el-Kaide'nin tasvip etmediği ve uzak durduğu Şiilerle çatışma içine girerek bölgedeki mezhep gerilimini tetiklemiş ve “uzak düşman” hedefinden uzaklaşarak Bin Ladin'in küresel cihat fikriyatına zeval getirmiştir. Ayrıca bu grupların eylemlerinin sadece ABD askerleri ve Şiilerle sınırlı kalmayıp kendileri gibi düşünmeyen Sünnileri de kapsamaması, “et-teterrüs” fetvası mucibince sivillerin ölümüyle sonuçlanan pazar yerlerinde intihar saldırıları düzenlemeleri radikal gruplar nezdinde “düşman” tanımını daha karmaşık bir hâle getirmiş ve böylece yakın-uzak fark etmeksizin “kendileri gibi düşünmeyen herkes” düşman kategorisi içine dahil edilmiştir. Özetle altmışlı yıllardan günümüze dek Müslüman toplumlar içinde varlık gösteren dini radikalizmin düşman algısı dinamik bir karakter arz etmiş ve sürekli güncellenerek değişik formlar kazanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Dini Radikalizm, Cihadi Selefilik, Şiddet, Terörizm

GÖÇ OLGUSUNUN KLASİK ve MODERN ARAP EDEBİYATINDAKİ YANSIMALARI

Esat AYYILDIZ *

Gerek İslam öncesinde gerekse İslam'ın doğuşundan sonra, Arap toplumunun büyük bir bölümünün, göç olgusuyla doğrudan yahut dolaylı olarak irtibatlı olduğu anlaşılmaktadır. Keza çağımızda bilhassa Orta Doğu'da yaşanan müteaddit olumsuz gelişmeler, pek çok göçmenin çeşitli Arap ülkelerinden dünyanın muhtelif yerlerine yayılmasına sebebiyet vermiş bulunmaktadır. İslam öncesinden Abbâsî döneminin sonuna kadar uzanan geniş zaman dilimini kapsayan klasik Arap edebiyatındaki göç olgusu ile modern Arap edebiyatının başlangıcı addedilen 1798 senesinden günümüze kadar geçen süreçte şekillenen göç olgusunun, birbirleriyle kıyaslandıklarında, hem bir takım farklılıklar ihtiva ettiği hem de belirli yönlerden benzerlikler gösterdiği bulgulanmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmanın amacı, Araplar arasında klasik dönemdeki ve modern dönemdeki göç algısının ayırt edici yönleri ile benzerliklerinin tespit edilmesi ve göç temasının kimler tarafından işlendiği ile bu kapsamda hangi konulardan istifade edildiğinin belirlenmesidir. Bu doğrultuda çalışmanın yöntemi, kadim şiir mirasındaki göçe ilişkin unsurlarla çağımızın edebiyatçılarının ortaya koyduğu ilgili ürünlerin mukayesesine dayanmaktadır.

Bildiğimiz kadarıyla, Arapların kaderini belirleyen kadim göç dalgalarından birisi, Me'rib seddinin çöküşünden sonra yaşanan büyük göç hareketidir. Keza farklı zamanlarda Etiyopya gibi çeşitli mıntıklarda, Arap Yarımadasından gelen yerleşimcilerin yaşadığı da bilinmektedir. Bu mühim olayların etkisinin insanların zihninde uzunca bir müddet canlı kaldığı düşünülebilir (von Kremer, 1866: XIII-XIV). Arabistan'da yaşayan, ama yerleşik hayata geçmeyen Araplar, farklı yerlere göç ettiklerinde, zihinlerinde konakladıkları yerlere ilişkin farklı hatıralar şekillendirmişlerdir. Hal böyle olunca, doğdukları yer ile gençliklerini ve yaşlılıklarını geçirdikleri yer farklı olabilmektedir. Göçler, verimli alan arayışı, ticaret girişimleri yahut tehcir gibi çeşitli nedenlere bağlı olarak topluca yapılabilmektedir (Abdülhadioğlu, 2018: 1002). Kimi zamansa methiye şairinin hamisinin yanına sığınmak için yurdunu terk etmesi gibi münferit göçler de gerçekleşebilmektedir. Mamafih şairler genellikle bu gibi durumlarda göç temasını işlemekten ziyade, çölde yaptıkları yolculuğun zorluklarını, *rahîl* adı verilen kaside bölümlerinde anlatmaktadırlar (Ayyıldız, 2020: 5-34). Bu nedenle şiirden gelir elde eden gezgin şairlerin seyahatlerini veya sıla hasretlerini, göç temasıyla irtibatlandırmamak daha doğru olacaktır.

İslam öncesinden günümüze ulaşan en eski şiir örneklerinde, göçle ilişkilendirebileceğimiz en yaygın tema, daha ziyade şairlerin özenle nazmettiği çok temalı uzun kasidelerin girişlerinde karşımıza çıkmaktadır. Kasidelerin *nesîb* adı verilen bu girizgâhlarında, şairler

---

* Dr. Öğr. Üyesi, Kafkas Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Doğu Dilleri ve Edebiyatları Bölümü, Arap Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kars, Türkiye. E-posta: esatayyildiz@hotmail.com

aşka ilişkin konuları işlemekte ve göç eden bir sevgiliyi anlatmaktadırlar. Bu minvaldeki anlatılarda, şairlerin kurgusunun temel maksadı, göçün sebeplerini veya seyrini anlatmaktan ziyade, göçün sebep olduğu hasret duygusunun ifade edilmesidir. Söz konusu bölümlerde göç edenlerin tümüne duyulan özlemden çok, genellikle yalnızca sevgiliyi kapsayan bireysel bir özlem konu edilmektedir. Bu bölümlerde şairlerin sıklıkla kullandıkları motiflerin arasında, göç edenlerin terk ettikleri yerleşkelerinde artlarında bıraktıkları kazık yahut ocak taşı gibi çeşitli unsurların zikredilmesini saymak mümkündür. Bu bağlamda, mezkûr ürünlerdeki göç olgusu ile günümüzdeki göç mefhumunun son derece farklı olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim kadim şiirlerde anlatılan bu gibi göçler, daha ziyade dönem Araplarının göçebe yaşantısıyla ilişkili olup genellikle beklendik bir gelişme olarak değerlendirilmektedir. Oysa modern anlamda göç, daha ziyade belirli siyasî yahut sosyolojik olayların olumsuz etkileri neticesinde meydana gelen beklenmedik ve mecburi bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.

Modern dönemde Arap dünyasında vuku bulan göçler, genellikle savaş ve ekonomik zorlukların yıkıcı tesiriyle yahut siyasî anlaşmazlıklar nedeniyle gerçekleşmektedir. İnsanlar şiddetli çatışmaların cereyan ettiği bölgelerden canlarını kurtarmak maksadıyla göç etmek zorunda kalmakta yahut baskı ve işsizlik gibi sair olumsuzluğun neticesinde geçimlerini sağlayamaz hale geldiklerinde ülkelerini terk etmek mecburiyetinde kalmaktadır. Modern Arap edebiyatında tesadüf edilen göç olgusu, genellikle bu etkenlerin neticesinde ortaya çıkmaktadır. Klasik Arap edebiyatında, savaşlar, siyasî ve dinî baskılar nedeniyle gerçekleşen zorunlu göçler, tehcir uygulamaları yahut göç edenlere yapılan mezalim, kimi zaman şiire silik bir şekilde de olsa konu olabilmektedir. Mamafih bu durum genellikle çok sınırlı bir çerçevede, kısaca ifade edilmekte ve göç olgusunun üzerinde neredeyse hiç durulmamaktadır. Örneğin; eski şairler göç ettiğinde kendisinin malına el koyanları yerebilmekte yahut tehcir edilen asilerin ibretlik durumunu anlatabilmektedir (bkz. İbn Hişâm, 1410/1990: 2/141-142; 3/149-150). Kimi zamansa göç edebilme kabiliyeti, övünülecek bir unsur olarak sunulmaktadır (eş-Şe'âlibî, 1403/1983: 3/417). Modern edebiyatta göç olgusuyla alakalı işlenen yaygın temalar ise, daha ziyade özlem, elem, tefekkür, hürriyet, hoşgörü, insan ve doğa sevgisi şeklindedir (Yazıcı, 2002: 461-486). Ayrıca klasik edebiyatta göç temasına değinenler genellikle geride kalan insanlarken, modern edebiyatta bu konuyu işleyenler çoğu zaman göçmenlerin kendileridir. Sonuç olarak, eski Arapların zihnindeki ve edebiyatlarındaki göç olgusunun doğrudan doğruya bedevi ruhuyla ilişkili olduğunu; ama modern edebiyattaki göç mefhumunun klasik edebiyattakiyle neredeyse irtibatsız olan çağdaş bir hüviyette tezahür ettiğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Arap Dili ve Edebiyatı, Klasik Arap Edebiyatı, Modern Arap Edebiyatı, Göç.

Kaynakça

Abdülhadioğlu, A. (2018). Klasikten Moderne: Arap Şiirinde Şiir-Mekân İlişkisi. *Tarih Okulu Dergisi*, (33), 997-1043.

Ayyıldız, E. (2020). Klasik Arap Şiirinde Rahîl Bölümleri. E. Ayyıldız (Ed.), *Muasıf Filoloji ve Edebiyat Tetkikleri* içinde (s. 5-34). Ankara: İksad Publishing House.

İbn Hişâm (1410/1990). *es-Sîretu'n-Nebevîyye*. Ö. A. Tedmurî, (Haz.). (3. bs., Cilt 2-3), Beyrut: Dâru'l-Kitâbi'l-'Arabî.

von Kremer, A. (1866). *Über Die Südarabische Sage*. Leipzig: F. A. Brockhaus.

eş-Şe'âlibî, Ebû Manşûr (1403/1983). *Yetîmetu'd-Dehr fî Mehâsini Ehli'l-'Aşr*. M. M. Kâmhîyye, (Thk.). (Cilt 3). Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-'İlmiyye.

Yazıcı, H. (2002). *Göç Edebiyatı: Doğuyu Batıya Taşıyanlar*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.

TÜRK-İSLAM DÜŞÜNCESİNDE BİREY KAVRAMI

Fırat DEMİRKOL *

Birey kavramı modern anlamda ortaya çıkan modern ideolojilerin kullandığı Batı menşeli bir kavramdır. Bu anlamda ortaya konulan birey anlayışının Türk-İslam topluluğunda tam karşılığı bazen bulunamamaktadır ya da birey tarifine yönelik olarak ortaya konulan yaklaşımlar kültürel ya da toplumsal olarak Türk-İslam toplumlarında karşılık bulamamaktadır. Ancak modern insan hakları kavramlarının temelini oluşturan birey anlayışı ve elde etmiş olduğu kazanımların birçok kısmı modern anlamda kullanımından önce hem İslamiyet öncesi Türk toplumlarında hem de İslamiyet sonrası Türk toplumlarında aktif bir biçimde bulunmaktadır. Birey kavramı toplumsal cinsiyet eşitliği, sosyal ve siyasal haklar, mülkiyet ve miras hakları ve hukuk önünde eşitlik gibi temel prensipler üzerinden değerlendirilmektedir. Türk-İslam toplumlarında bu haklar genel olarak tüm dünyada olduğu gibi erkeklere daha önce tanınmış haklar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle özellikle kadın üzerinden bu hakların varoluşu ve kullanılması hususu daha önem arz etmektedir.

Eski Türk toplumunda kadınlar hakları olmayan, pasif bir grup olmaktan çok uzaktır. Sosyal ve siyasi hayatın her noktasında aktif olarak yer almış, saygı gösterilmiş ve değer verilip, korunmuş bireyler olarak yaşamışlardır. İslamiyet öncesi Türk toplumlarında kadın ve erkeğin eşit hakları bulunmaktaydı. Toplumların içerisinde cinsiyete dayalı olarak sosyal bir ayırım olmadığı gibi iş bölümü olarak da ayırım bulunmuyordu. At binme, ava gitmek ve avlanmak, savaşmak, dövüşmek ve dini (şaman) ayinleri düzenlemek gibi hakları ve özgürlükleri bulunmaktaydı. Bunları görev olarak edinebilen kadınlar toplumda büyük bir serbestliğe sahipti. Türk boyları içerisinde kadınların söz hakkı ve önemli bir yeri olduğu gibi, doğrudan yüksek mevkilerde yönetimde görev aldıkları hatta hükümdar oldukları bile görülmüştür. Hükümdarın hanımları protokolde kendisine her daim yer bulmuş, söz hakkı olmuş ve sosyal hayat içerisinde dini, ailevi ve toplumsal olarak önemli ve saygın bir konuma sahip olmuştur. Eşlerinin evdaşları olarak kabul edilen kadınlar aynı zaman eve ait olan mallara da ortak kabul edilirdi. Evin içerisinde hâkimiyet ve evin dirliği, düzeni kadın aittir. Eski destanlara ve sözlü edebiyat eserlerine bakıldığında günümüzde de kullanılan “her başarılı erkeğin arkasında bir kadın vardır” atasözüne uygun şekilde zora ve dara düşen hükümdarlar sadık bir eş ya da kız kardeş sayesinde bu belayı def edip zafere ulaşabilirler. Ayrıca bu eserlerde tek bir eşten bahsedilmektedir ve çok eşliliğe dair bir işaret bulunmamaktadır. Aile içi evlilik çok görülen bir yaklaşım olarak kabul edilmemektedir, genellikle yakın aile dışında kadınların evlenmesi ve bu durumun baskı ve zor ile olmaması konusunda genel kabul bulunmaktadır. Çok eşlilik sonradan görülmeye

---

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü, İstanbul, Türkiye. E-posta: fdemirkol@gelisim.edu.tr

başlanmış olsa dahi bu durum genel olarak yönetici sınıfta görülen ve bir nevi toplumsal dayanışma görevi olarak ortaya çıkmıştır. Örneğin ölen ağabey ya da kardeşin dul kalan eşi ile evlenme ya da baş hatuna yardımcı olması amacıyla olması gibi ortaya çıkmaktadır. Kadınların boşanma hakları olduğu gibi boşandıktan sonra yeniden evlenme hakları da bulunmaktadır. Evlenme ve boşanma konularında olan özgürlük kadınların miras hakları ve mülk edinme hakları için de geçerlidir. Kadının baba evinden getirmiş olduğu mülke ve mala ilişkin olarak erkeğin söz hakkı bulunmamaktadır. İslamiyet öncesi Türk toplumlarında inanç özgürlüğü bağlamında serbestlik bulunmaktaydı. Bu durumun temel göstergesi Türk toplumları içerisinde birçok farklı inanç grubuna ait toplulukların bulunmasıdır.

İslamiyet'te bulunan "kadın" tartışmaları İslamiyet öncesi "cahiliye" dönemine kadar uzanmaktadır. Bu dönemde tıpkı farklı toplumlarda olduğu gibi kadının toplumda eşitliğinin ya da konumunun tartışılmasından önce kadının "insan" olup olmadığı üzerine tartışmalar yürütülmekteydi. Kadınların miras hakkı bulunmaz ve çok eşliliğe karşı çıkamazlardı. Ancak farklı kaynaklar ise kadının bazı toplumlarda oldukça öncü konumda olduğundan ve toplumdaki sosyal konumlarının iyi olduğu durumlardan da bahsetmektedir. İslamiyet'in kabulünün ardından kadınlara karşı duyulan saygı ve özellikle kız çocuklarına yönelik ortaya konulan kötü muameleler ortadan kalkmıştır. Özellikle kadının doğurganlığı ve annelik vasfı üzerinden kutsal bir konumu olduğu anlayışı kabul edilmiş ve toplumsal olarak saygı kazanmıştır. Ancak toplumsal olaylar ve olgular bakımından kadın ön plana çıkarılmamış ve miras, yönetim ve sosyal yaşam alanında erkek ön plana çıkarılmıştır. İslam devlet yöneticileri modern tartışmalarında konusu olan kadın ve erkeğin birlikte yönetimi ya da yönetimde ortak paylaşım konusunda olumsuz bir tavır ortaya koymaktadır. Yahudi, Hristiyan ve Zerdüştlere kati surette vazife verilmemesi gerektiği gibi kadınların kesinlikle idari işlerden uzak tutulması gerektiği düşünülmektedir. Özellikle kadınların hükümdarların üzerinde etkisi bulunduğu devletlerde yönetimin hüsrana uğradığı rezalet, şer, fitne ve fesatın ortaya çıktığını kabul etmektedirler. İslam toplumlarında kadının bu konuma ilişkin olarak farklı yaklaşımlar ortaya konulmuştur. Bir kısım bu durumu kadınların modern anlamda haklarının ihlali ya da toplumun erkek egemen hale geldiği noktasında eleştiri getirirken bir kısım ise bu durumun bazı durumlarda doğrudan yasaklama yerine bir tavsiye niteliği taşıdığı ve bu nedenle kadını korumak amacı ile yapıldığı savunulmaktadır.

Türk-İslam toplumlarında kölelik, eziyet, mala ya da cana kastetme ve inanç özgürlüğü gibi bireye özgü temel değerlere yönelik saldırı konusunda herhangi bir sistematik yaklaşım bulunmamaktadır. Aksine hem geleneksel hem dini olarak yöneticilerin tarafsız ve adil davranmaları hususunda temel değerler oluşturulmuştur. Bu durumun en temel göstergesi Türk-İslam medeniyetine ait devletlerin hüküm sürdüğü topraklarda kültürel, dini ve sosyal anlamda çeşitliliğin korunmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Türk-İslam, Birey Kavramı, İslam Düşüncesi, Siyasi Tarih, Türk Düşüncesi

İRAN-IRAK SAVAŞI SONRASINDA GÜNEY AZERBAJCAN TÜRKÇÜLÜK HAREKÂTININ SİYASAL KÜLTÜR DÖNÜŞÜMÜ

Celal RUŞEN*

1979 İran İslam Cumhuriyeti'nin devrimden hemen sonra kuruluşunun ardından sekiz yıllık İran-İrak savaşı ülke dâhilinde neredeyse tüm politik ve siyasi dengeleri alt üst ederken bir taraftan da normalleşme ve devlet kurumlarının kısmen kendi doğal sürecinde yeniden inşası ve onarılmasını sekteye uğratmış oldu. Bir taraftan da toplumda siyasi kültür zemininde gelişmesi gereken toplumsal ve siyasi-medeni süreç sekteye uğradı. Ancak savaş sonrası ülkede kısmi normalleşmenin yanı sıra politik istikrar ve siyasi katılım olguları gelişirken ülkenin çeşitli katmanları, sınıfları ve bölgelerinde orantısız bir biçimde sonuçlara şahit oluyoruz.

Ülke genelinde savaşın bitmesiyle birlikte ülke liderinin değişimi ve ülke önceliklerinin değişimi de söz konusu olmuştur. Yönetim ruhunun, ilkeler ve esaslarında değişim olmasa bile biçim ve yöntemler konusunda gözle görülür değişimler savaş sonrası dört farklı olgu ve yöntemleri izleyen hükümetler açısından ülkenin genelinde siyasi kültürün oluşması konusunda farklı etkiler ve sonuçlar doğurmuştur.

Bu kapsamda İran İslam Cumhuriyeti İslami-Şia esas ve ilkelerine dayanan yönetim sistemi olarak bir taraftan benimsediği, yasalastırdığı ilke ve kırmızı çizgilerini korumaya yönelik baskıcı bir biçimde hareket ederken, öte yandan sekiz yıllık savaş döneminde politik ve toplumsal isteklerini askıya almış olan toplumun farklı kesimleri siyasi katılım tecrübesini yaşadılar. Bu süreçte toplumun farklı kesimlerinde siyasi, toplumsal, kültürel ve ekonomik amaçlar ve istekleri doğrultusunda her dönem sekiz yıl olmakla birlikte toplam otuz yılı aşkın bir politik tecrübe oluşmuş durumdadır.

Özellikle 90 yıllık bir süre için başta meşru devletçilik olmak üzere tüm milli-medeni ve siyasi-kültürel haklarından mahrum bırakılan Güney Azerbaycan Türkleri 1945-1946 yıllarında yaşadıkları acı ve oldukça trajik tecrübeden sonra Pehlevi dikta rejimine karşı çıkarak Meşrutiyet döneminde olduğu gibi 1979 devrimine iştirak etmişlerdi fakat devrimden hemen sonra halkı Müslüman Harekâtı sırasında büyük hayal kırıklığına uğramışlardı. Savaş başladığında uğradıkları bu hayal kırıklığına rağmen, savaşta büyük cesaretler ve kahramanlıklar sergileyen Güney Azerbaycan Türkleri, savaşın ardından politik bir normalleşme sürecinin hayalini kurdular. Kendi söylemlerini geliştirerek ve bu söylemlerle İran İslam Cumhuriyeti siyasi dinamiklerini kullanmak ve politik süreçte katılım sağlamak istemişlerdir. Fakat bu süre zarfında bu çabaların neredeyse hepsi yönetimin sert müdahalesiyle engellenmiş oldu. Güney Azerbaycan Milli Hareketi bu

---

* KAFKASSAM-Kafkasya Stratejik Araştırmaları Merkezi, İran Masası Uzmanı, Ankara, Türkiye.
E-posta: celal.rushen.a@gmail.com

süreçte yazılı olmasa da 30 yıl sonra Türk kimliği ekseninde kendi ilke ve esaslarını kısmen de olsa teorik zemine oturtabilmiştir. Siyasi, toplumsal ve kültürel kollarında kendi söylemini ortaya koymakla birlikte ait olduğu toplumun politik istekleri doğrultusunda vücut bulmuş fakat yönetim mekanizmalarının dışında yeraltı farklı mecralara sürüklenmiştir.

Gelinen noktada İran içinde diğer kesimlerinden farklı olarak Güney Azerbaycan Türk toplumunun, çeşitli değişkenleri göz önünde bulundurarak günümüzde siyasal kültür kapsamında hangi durumda olduğunu araştıracağız. Savaş sonrası politik tecrübelerinin sonucu olarak örneğin İran yönetimi devlet mekanizmalarındaki katılım isteği oranlarının ve bu konuda yayınlanan resmi istatistiklerin doğruluk oranı, siyasi güven, medeni katılım, siyasi hoşgörü gibi faktörler araştırılarak sunulacaktır.

Tessler ve Gao Nazari modeli esas alınarak konuyu irdedeceğimizin yanı sıra bu konuda İngelehart ve Pye gibi teorisyenlerin görüşlerine yer verilecektir. Savaş sonrası İran'ında Türk bölgelerinde dört esas dönemde birçok kez seçimlerde kendi politik söylemlerinin yer alamaması ve engellenmesi, yönetim tarafından yasal olarak sivil toplum örgütleri çerçevesinde bile faaliyet ve gelişmesinin engellenmesi, Türk toplumunun günümüzde kendine özgü siyasal kültürünü ve mekanizmalarını geliştirmiş olması ve politik açıdan bağımsız ve etkili bir hareketin ortaya çıkması sunumumuzun esas omurgasını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal Kültür, İran, Güney Azerbaycan, G. A. Milli Hareketi, siyasi katılım

Kaynakça

Ahmadi, H. (1999). *Gomiyyet va gomgarayi az afsane ta vageiyyat*. Tahran: Ney.

Breton, R. (2001). *Gomşenasiye siyasi*. (N. Fakuhi, Çev.) Tahran: Ney.

Hamaseye Khordade Azarbaycan. (2007). *Güneş özel sayısı, 25. özel sayı*.

Hasanov, J. (2007). *Faraz o forude fergeye demokrate Azarbaycan*. (M. Homami, Çev.) Tahran: Ney.

Khubrue pak, M. (2001). *Agall'yatha*. Tahran: Şirazeh.

Tessler, M. A., & Gao, E. (2009). Democracy and the political culture orientations of ordinary citizens: a typology for the Arab world and beyond. *International Social Science Journal*(192), 97-207.

Ünal, S. (2019). *Azerbaycan Milli Hükümeti (1945-1946)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu.

2. KARABAĞ SAVAŞI DÖNEMİNDE İRAN'IN KAFKASYA POLİTİKASI

Elnur KELBIZADEH*

2018'de yaşanan Kadife Devrim'den sonra, Ermenistan aktif olarak Azerbaycan'a karşı yeni savaşa hazırlanmaya, ülkenin yeni askeri-politik yönetimi, "yeni topraklar için yeni bir savaş" ilkesiyle hareket etmeye başladı. AGİT Minsk Grubu eşbaşkanlarının ve uluslararası kuruluşların bu tür provokasyonlara karşı çifte standart yaklaşımı, nihayet Azerbaycan Cumhuriyeti'ni sorunu askeri-politik yollarla çözüme zorladı. 27 Eylül'den 2020'den başlayarak Ermeni silahlı kuvvetleri tüm cephe boyunca geniş çaplı provokasyonlar gerçekleştirdi. 27 Eylül saat 06.00 sıralarında Ermenistan silahlı kuvvetleri, ön hatta bulunan Azerbaycan Ordusu mevzilerine ve yerleşim yerlerine büyük kalibreli silahlar, havan ve çeşitli kalibreli toplarla yoğun bir şekilde ateş açtı. Azerbaycan bütün bu provokasyonları önlemek için "Vatan Savaşı" başlattı.

İran İslam Cumhuriyeti ile Azerbaycan arasında aktif askeri operasyonların başlangıcındaki ilk üst düzey temas, savaşın 10. gününde gerçekleşti. 6 Ekim'de İran Cumhurbaşkanı Hasan Ruhani, Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev'i aradı.

Hassan Ruhani, ülkesinin Ermenistan-Azerbaycan temas hattında devam eden silahlı çatışmadan duyduğu endişeyi dile getirdi ve sorunun kısa sürede barışçıl bir şekilde çözüleceğini umduğunu belirtti.

Savaşın başlangıcından itibaren çeşitli medya kuruluşlarının İran'dan Ermenistan'a silah nakliyesi ile ilgili görüş, fotoğraf ve videoların dile getirildiği unutulmamalıdır. Bu konudaki görüşler, İran İslam Cumhuriyeti'nin Azerbaycan nüfuslu kuzey vilayetlerinde yapılan gösterilerde bile dile getirildi.

Azerbaycan Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı İlham Aliyev 16 Ekim'de Türk televizyon kanalı A Haber'e verdiği röportajda şunları söyledi: "İran'dan Ermenistan'a silah sevkiyatı konusunda hiçbir bilgimiz yok. Aksine İran ve Gürcistan'ın Ermenistan'a silah taşınmasını engellemek için hava sahasını ve kara yollarını kapattığını söyleyebilirim. Bu nedenle İran ve Gürcistan hükümetlerine bir kez daha teşekkür etmek istiyoruz." (President.az, 2020).

Savaş sırasında İran tarafının temel endişesi Ermenistan tarafından yayılan dezenformasyondur. Nitekim Ermenistan, çatışmanın ölçeğini genişletmek, İran'ı Azerbaycan ile çatışmaya sokmak için Azerbaycan'ın savaşta Suriye'den radikal tekkir-terörist grupları kullandığı iddiasında bulundu. Ancak, Azerbaycan'ın 5. nesil teknoloji savaşı yürüttüğü, Temmuz ayında başlayan olaylarda yüzbinlerce Azerbaycanlının gönüllü askere alınması, Azerbaycan ordusunun eğitim düzeyi göz önüne alındığında buna gerek

---

* Doç. Dr., Azerbaycan Bilimler Akademisi Kafkasya Araştırmaları Enstitüsü Kafkasya Politikası Bölümü Başkanı, Bakü, Azerbaycan. E-posta: kelbizadeh@gmail.com

kalmadı. İran'ın bu konudaki endişeleri çeşitli düzeylerde ifade edildi. Örneğin, savaş günlerinde İranlı analist Sadık Maleki, "İran ve Dağlık Karabağ Krizi" başlıklı makalesinde İran medyasının radikal grupların yerleştirilmesine vurgu yaptığını yazıyordu (Malek Kazemi, 2020).

Savaş sırasında Ermenistan, Azerbaycan ordusunun zaferini önlemek ve çatışmanın coğrafyasını genişletmek için ciddi provokasyonlara başvurdu. Bu provokasyonlar, özellikle Azerbaycan ordusunun İran-Azerbaycan sınırını tam olarak kontrol etmesinden sonra gerçekleşti. Böylece 27 Eylül - 22 Ekim tarihleri arasında gerçekleştirilen operasyonlar ve toprakların işgalden kurtarılması sonucunda Azerbaycan İslam Cumhuriyetiyle sınırının tam kontrolü yeniden sağladı.

İran İslam Cumhuriyeti'nin dış politika yönetiminin savaş sırasında uyguladığı temel pratik ve resmi eylem, bölgeye bir heyet göndermesi ve İran'ın Dağlık Karabağ sorununun çözümüne arabuluculuk yapma girişimiydi. Seyyed Abbas Araghchi, İran İslam Cumhuriyeti'nin özel elçisi olarak bölgeyi ziyaret etti. Seyyid Abbas Araghchi, Karabağ sınırını, Hudaafarin ve Aslandüz kentlerini ziyaret ettikten ve Doğu Azerbaycan Eyaleti Yüksek Lideri Hüccet-ül-İslam Seyyid Muhammed Ali Al-Hashim ile görüştüktan hemen sonra Bakü'yü ziyaret etti (Hamed Kazemzadeh, 1399).

Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, İran İslam Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Özel Elçisi, Dışişleri Bakan Yardımcısı Seyed Abbas Araghchi başkanlığındaki heyeti 28 Ekimde kabul etti.

İran'ın Yüksek Lideri Seyyed Ali Hamaney, 3 Kasım'da Hz.Muhammed ve İmam Cafer Sadık'ın doğum günleri vesilesiyle televizyonda yaptığı konuşmada Azerbaycan'ın savaş ve işgal altındaki topraklarının kaderi konusundaki en net tavrını dile getirdi. Hamaneyi şunları söyledi:

"Bu askeri çatışma bir an önce bitmeli. Elbette Ermenistan'ın işgal ettiği Azerbaycan Cumhuriyetinin bütün toprakları kurtarılmalı ve Azerbaycan'a iade edilmelidir. " (İran Mədəniyyət Mərkəzi, 2020).

Ayetullah Hamaneyi, bu topraklarda Ermenilerin güvenliğinin sağlanmasının ve uluslararası sınırların her iki ülke tarafından korunmasının önemini de vurguladı:

"Güvenilir bilgilere göre, bölgeye giren teröristler İran sınırına hiç yaklaşmamalıdır. Sınıra yaklaşırlarsa, kesin bir tepki olacaktır" (İran Mədəniyyət Mərkəzi, 2020).

Analizler, İran İslam Cumhuriyeti'nde Vatan Savaşı'nın (II. Karabağ Savaşı) patlak vermesinden sonra, İran'ın çatışmanın çözümüne katılımına ilişkin tartışmaların resmi, bilimsel ve medya düzeylerinde genişlediğini gösteriyor. Azerbaycan-Ermenistan-Rusya üçlü açıklamasının ardından İran tarafının temel endişelerinden biri de Zangazur koridoru meselesiydi. Aynı zamanda İran İslam Cumhuriyeti, Azerbaycan ve Türkiye'nin bölgede işbirliği için ortaya koyduğu altı ülkenin ortak platformunun kurulması için diplomatik eylemde bulunan ilk devlet oldu. İran İslam Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı altı ülkeyi ziyaret ederek yetkililerle görüştü. İran ayrıca, savaş sonrası dönemde Ermeni pazarında Türk

mallarının boykot edilmesi çağrılarında yararlanmaya çalıştı ve İran ürünlerinin Ermeni pazarında Türk ürünlerinin yerini almasını önerdi.

Makale, İran İslam Cumhuriyeti'nin İkinci Karabağ Savaşı sırasında Kafkasya politikasını ideolojik zorluklar ve güncel faaliyetler bağlamında analiz ediyor. Analizin sonucu, İran İslam Cumhuriyeti'nin savaşın yarattığı yeni jeopolitik gerçekleri kabul etmekte zorlansa da, bu gerçeği en iyi şekilde değerlendirmeye çalışmasını göstermektedir. İran, Azerbaycan'ın zaferinden sonra Kafkasya'daki yeni gerçeklerden yararlanmaya çalışmanın yanı sıra, Ermenistan ile ekonomik bağlarını sürdürmek için de çaba göstermiştir.

Anahtar Kelimeler: İran, Azerbaycan, Ermenistan, politika, Kafkasya, savaş

Kaynakça

İlham Əliyev Türkiyənin "A Haber" televiziya kanalına müsahibə verib. 16.10.2020.

<https://president.az/articles/43250>

ایران-و- http://irdiplomacy.ir/fa/news/1997281/صادق ملکی. ایران و بحران قره باغ. ۲۸ آبان ۱۳۹۹
بحران-قره-باغ

امضای-طرح-روسی-ترک-مخاصمه-پیشینه-مناقشه/4159/ته-سپتامبر ۲۰ آبان ۱۳۹۹
امضای-طرح-روسی-ترک-مخاصمه-پیشینه-مناقشه

İslam İnkılabınının Ali Rəhbəri Həzrət Ayətullah Xamenei Qarabağda başlayan müharibə barədə mühüm çıxışı / İranın Azərbycandakı Mədəniyyət Mərkəzinin rəsmi saytı. 03.11.2020. <http://iranmedeniyyetmerkezi.com/index.php/11/03/2020/1996/>